

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ**

Басқару институты

қолжазба құқығында

Рысбек Шыңғыс Бауыржанұлы

**ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТ САЛАСЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫ ІСКЕ АСЫРУ**

«7M041 – Бизнес және басқару» дайындық бағыты бойынша
«7M04105 – Мемлекеттік саясат » білім беру бағдарламасы

«7M04105 – Мемлекеттік саясат » білім беру бағдарламасы бойынша Бизнес
және басқару магистрі дәрежесін алу үшін магистрлік жоба

Ғылыми жетекші _____ Д.Б.Көшербаев, с.ғ.к.

Жоба қорғауға жіберілді: « _____ » _____ 2024 ж.

Басқару институтының директоры _____ З.С. Гаипов, с.ғ.д.

Астана, 2024

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	4
КІРІСПЕ.....	5
НЕГІЗГІ БӨЛІМ.....	7
1. Қазақстанның дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатын жетілдіруге арналған зерттеу әдістері.....	12
2.Талдау және зерттеу нәтижелер.....	16
ҚОРЫТЫНДЫ.....	32
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕРДІҢ ТІЗІМІ.....	34
ҚОСЫМШАЛАР.....	37

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Осы магистрлік жобада келесі нормативтік құжаттарға сілтемелер пайдаланылған:

«Қазақстан Республикасында мемлекеттік басқаруды дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы» (ҚР Президентінің 26.02.2021 ж. № 522 Жарлығы).

Қазақстан Республикасының ұлттық стандарты. «Жобаларды басқару жөніндегі Нұсқаулық. ҚР СТ ISO 21500-2014».

Қазақстан Республикасының ұлттық стандарты. «Бағдарламаны басқару бойынша нұсқаулық. ҚР СТ ISO 21503-2018».

Қазақстан Республикасының ұлттық стандарты. «Портфельді басқару жөніндегі Нұсқаулық». ҚР СТ ISO 21504-2016».

Қазақстан Республикасының ұлттық стандарты. «Жобаларды, бағдарламаларды және портфолионы басқару бойынша нұсқаулық. ҚР СТ ISO 21505-2018»;

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоспарлау жүйесі туралы» Жарлығы. 2009 жылғы 18 маусым №827.

Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік жастар саясаты туралы» Заңы. 2015 жылғы 9 ақпан № 285-V ҚРЗ.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрінің «Жастар ресурстық орталықтары туралы үлгілік ережені бекіту туралы» бұйрығы. 2019 жылғы 19 қараша № 444.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Жобалық басқаруды жүзеге асыру қағидаларын бекіту туралы» Қаулысы. 2021 жылғы 31 мамыр № 358.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Қазақстан 2020: болашаққа жол» Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жастар саясатының 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» қаулысы. 2013 жылғы 27 ақпандағы № 191.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Қазақстан Республикасы мемлекеттік жастар саясатын 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы» Қаулысы. 2023 жылғы 28 наурыз № 247.

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР	–	Қазақстан Республикасы
БЖСМ	–	Балалар мен жасөспірімдер спорт мектебі
ҚР ТСМ	–	Қазақстан Республикасы Туризм және спорт министрлігі
ЖОО	–	Жоғарғы оқу орны
НҚА	–	Нормативтік-құқықтық актілер
АҚШ	–	Америка Құрама Штаттары
ҰОҚ	–	Ұлттық Олимпиада Комитеті

КІРІСПЕ

Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен проблемалары. Қазіргі әлемде дене шынықтыру мен спорт халықтың денсаулығы мен әлеуметтік әл-ауқатын сақтауда, қоғамдық өмір мен мемлекеттік саясаттың маңызды құрамдас бөлігіне айналуға шешуші рөл атқарады. Бұл тақырыпты зерттеудің өзектілігі бұқаралық спортты дамыту және халықтың қалың жігі үшін спорттық қызметтердің қолжетімділігі мен сапасын қамтамасыз етуге арналған спорт индустриясын басқаруды оңтайландыру мәселелеріне қызығушылықтың артуына байланысты.

Шешілетін мәселенің қазіргі жағдайы қаржыландыру және инфрақұрылымдық қамтамасыз ету тұрғысынан да, әртүрлі әлеуметтік топтар үшін қолжетімділікке қатысты да кәсіби және бұқаралық спорт арасындағы елеулі алшақтықпен сипатталады. Кәсіби спорт айтарлықтай инвестициялар мен қолдау ала отырып, спорт индустриясын дамытудың басым бағыты болып қала береді, ал бұқаралық спорт мемлекет пен жеке ұйымдардың ресурстары мен назарынан тыс қалады.

Өзекті зерттеулер мен статистика бұқаралық спортты дамыту Денсаулық сақтау шығындарын азайтуды, әлеуметтік келісімді нығайтуды және халықтың жалпы физикалық белсенділігін арттыруды қоса алғанда, айтарлықтай әлеуметтік, экономикалық және денсаулық сақтау артықшылықтарын бере алатындығын көрсетеді. Осыған байланысты, бұқаралық спортқа баса назар аудара отырып, спорт индустриясын басқару мен қаржыландыруға деген көзқарастарды қайта қарау қажеттілігін негіздеу зерттеудің маңызды аспектісіне айналуға.

Бұл зерттеудің қажеттілігінің негіздемесі бұқаралық спортты дамыту бағдарламаларын табысты іске асыратын елдердің оң нәтижелерін көрсететін халықаралық тәжірибеге де сүйенеді. Мұндай елдердің мысалдары кәсіби спортты қолдау мен спорттық өмірге жаппай қатысуды жандандыру арасындағы тепе-теңдікке қол жеткізу мүмкіндігін көрсетеді.

Зерттеу жобасының мақсаты - бұқаралық спортты күшейту үшін спорт индустриясындағы басқару және қаржыландыру әдістерін оңтайландыру болып табылады, бұл ағымдағы жағдайды талдауды, проблемаларды анықтауды және практикалық ұсыныстарды әзірлеуді қамтиды. Жобаның міндеттеріне қаржыландыру мен басқарудың қолданыстағы модельдерін бағалау, халықаралық тәжірибені салыстырмалы талдау және қызығушылықтың өсуіне және бұқаралық спортқа қатысуға ықпал ететін ең тиімді тәжірибелерді анықтау кіреді. Жобаның міндеттеріне мыналар жатады: спорт саласындағы қаржыландыру мен басқарудың ағымдағы жай-күйін талдау; бұқаралық спортты дамытудың қолданыстағы бағдарламаларының тиімділігін бағалау; халықаралық тәжірибені зерделеу; басқару және қаржыландыру әдістерін өзгерту бойынша ұсыныстар әзірлеу; бұқаралық спорттың тұрақты дамуы үшін жағдайлар жасау. Осылайша, ұсынылған зерттеу дене шынықтыру және спорт саясатын жақсартуға бағытталған теориялық және практикалық маңыздылыққа

ие және кәсіби және бұқаралық спорт арасындағы байланыстарды, сондай-ақ олардың қоғамдық әл-ауқатқа әсерін тереңірек түсінуге ықпал етеді.

"Дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру" тақырыбын таңдау бірқатар негізгі факторларға негізделген. Әлеуметтік-экономикалық аспектілерге қоғамның денсаулығын жақсарту, денсаулық сақтау шығындарын азайту және спорттық іс-шаралар арқылы экономиканы ынталандыру кіреді. Мәдени аспектілер ұлттық бірегейлікті қалыптастырумен және мәдени мұраны сақтаумен байланысты. Саяси аспектілерге елдің халықаралық имиджін арттыру, қоғамның бірігуі және жастардың дамуы жатады. Бұл факторлар бұқаралық спорттың қоғам өміріне интеграциялануына ықпал ететін тұрақты жүйені құрудың маңыздылығын көрсетеді.

Зерттеу ғылыми қауымдастық, мемлекеттік саясат және қоғам үшін маңызды, өйткені ол дене шынықтыру және спорт саласындағы өзекті мәселелерді зерттеуге және шешуге бағытталған. Бұл басқару мен қаржыландырудың қолданыстағы әдістеріндегі олқылықтарды анықтауға, ұлт денсаулығын нығайтуға, әлеуметтік интеграцияға және өмір сапасын жақсартуға ықпал ететін бұқаралық спортты дамытудың тиімді стратегияларын ұсынуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, зерттеу осы саладағы мемлекеттік саясатты түзету үшін құнды мәліметтер бере алады.

Зерттеудің өзектілігі кәсіби саладағы жетістіктердің сақталуын ескере отырып, мемлекеттік саясатты бұқаралық спортты дамытудың заманауи талаптарына бейімдеу қажеттілігіне байланысты. Кәсіби және бұқаралық спорт арасындағы теңгерімсіздік нақты проблема болып табылады, ол қаржылық және инфрақұрылымдық ресурстардың тиімсіз бөлінуінен, жалпы халықтың спорттық іс-шаралар мен іс-шараларға қол жетімділігінің шектелуінен көрінеді. Бұл мәселе өзекті, өйткені ол ұлттың денсаулығына, әлеуметтік интеграцияға және қоғамның жалпы әл-ауқатына әсер етеді.

Болжам немесе күтілетін нәтижелер. Қазақстанда дене шынықтыру және спорт саласындағы басқару мен қаржыландыру әдістерін оңтайландыру халықтың бұқаралық спортқа қатысуының едәуір артуына, қоғамдық денсаулық пен әлеуметтік интеграцияның жақсаруына әкеледі. Күтілетін нәтижелер бұқаралық спорттың тұрақты дамуына ықпал ететін мемлекеттік органдар үшін нақты ұсынымдар әзірлеуді, сондай-ақ халықтың барлық топтары үшін спорттың қызығушылығы мен қолжетімділігін арттыруды қамтиды. Зерттеу нәтижелері бұқаралық спорттың қолжетімділігі мен тартымдылығын арттыратын қаржыландыру және басқару тетіктеріне өзгерістер енгізу арқылы дене шынықтыру және спорт саласындағы тиімдірек мемлекеттік саясатты қалыптастыруға ықпал етуі мүмкін.

Зерттеудің практикалық маңызы. Жоба материалдарын дене шынықтыру және спортты басқару саласының қызметкерлері үшін әдістемелік ұсынымдар әзірлеуде, дене шынықтыру және спорт бойынша мамандар даярлауда пайдалану

Әдебиетке шолу

XX ғасырдағы дене шынықтыру және спорт тарихы туралы әдебиеттерге аналитикалық шолу осы салада жүргізілген маңызды зерттеулерді қамтиды, сонымен қатар жеке авторлардың дене шынықтыру теориясы мен практикасының дамуына қосқан үлесін көрсетеді. Бұл кезең жеке тұлғаның физикалық дамуының маңыздылығы туралы идеялардың пайда болуымен және таралуымен және қоғамның мәдени өмірінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде спортты енгізумен сипатталады.

Л. П. Матвеев пен В. В. Столбов өз жұмыстарында қазіргі заманғы спорттың генезисіне және оның жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастырудағы рөліне назар аударады. Л. П. Матвеев, атап айтқанда, спортты әлеуметтік-мәдени және тарихи құбылыс ретінде қарастырады, оның қоғам мен мәдениеттің дамуымен байланысын талдайды [1]. В. В. Столбов спорттың эстетикасына және оның тұлғаның қалыптасуына әсеріне байланысты аспектілерге назар аударады [2].

Н. И. Пономарев пен В. М. Выдрин өз зерттеулерінде дене шынықтырудың қоғам мен тұлғаның жалпы мәдениеті контекстіндегі маңыздылығын атап көрсетеді. Н. И. Пономарев спорттық практиканың тарихи дамуына және олардың әлеуметтік рөліне баса назар аударады [3], ал В. М. Выдрин философиялық, әлеуметтанулық және психологиялық аспектілерге назар аудара отырып, дене шынықтыруды тұлға мәдениетінің бір түрі ретінде талдайды [4].

Ю. М. Николаев, А. Б. Суник, және В. И. Столяров дене шынықтыру мен спортты мәдениеттану объективі арқылы зерттейді, оларды тұлғаның эстетикалық мәдениетін қалыптастыру құралы ретінде қарастырады. Ю. М. Николаев пен А. Б. Суник олимпиадалық қозғалысты және оның спорттың дамуына әсерін талдауға баса назар аударады [5, 6], ал В. И. Столяров спорттың эстетикалық мәселелерін зерттеп, оның жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастырудағы рөлін атап көрсетеді [7].

Осы зерттеушілердің жұмысын талдау спортты қоғамның мәдени және әлеуметтік дамуының маңызды факторы ретінде зерттеуге бағытталғанын көрсетеді. Л. П. Матвеев пен В. В. Столбовтың зерттеулері спорттың тұлғаның құндылық жүйесін қалыптастырудағы рөлін, сондай-ақ оның қоғамдық санаға әсерін көрсетеді [1, 2]. Н. И. Пономарев пен В. М. Выдрин дене шынықтырудың философиялық және әлеуметтік-мәдени аспектілерін ашып, оның қоғаммен үйлесімде тұлғаның дамуына қалай ықпал ететінін көрсетеді [3, 4].

Дене шынықтыру және спорт тарихына кіріспе әлемнің түкпір-түкпіріндегі ойындардың, жаттығулардың және спорттық жарыстардың пайда болуы мен эволюциясына ықпал еткен негізгі тарихи оқиғаларды талдаудан басталады. Бұл пәннің ғылыми сала және білім беру пәні ретінде қалыптасуы белгілі бір даму деңгейіне жетті, сонымен бірге қолданбалы мәнге ие болды. Көптеген елдерде, соның ішінде Қазақстанда дене шынықтыру және спорт

тарихы жоғары және орта мамандандырылған оқу орындарының оқу бағдарламаларына тығыз интеграцияланған.

Дене шынықтыру және спорт тарихын зерттеу өткен спорттық қозғалыста болған процестерді тереңірек түсінуге және алған білімдерін заманауи тәжірибелерді жетілдіру үшін қолдануға мүмкіндік береді. Бұл спорттық қозғалыстың болашақ дамуын болжау және оны түзету үшін де маңызды. Тарихтан белгілі болғандай, спорт тек ойын-сауық рөлін ғана емес, сонымен қатар ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейін көптеген өзгерістерден өтіп, әскери дайындық пен аң аулау құралдарын да орындады.

Спарта мен Афиныдағы дене шынықтыру азаматтарды тәрбиелеудің әртүрлі тәсілдерін көрсетеді. Спортта ең маңызды міндет әскери дайындық болды, ал Афинада жан мен дененің үйлесімді дамуының мақсаты болды [8].

Әлемдегі дене шынықтыру мен спорттың тарихи дамуын терең талдау үшін зерттеулердің нақты мысалдарын қосу керек, сонымен қатар белгілі ғалымдардың қосқан үлестері мен олардың осы саладағы еңбектерін көрсету керек.

Геродот пен Фукидид жүргізген зерттеулер Ежелгі Грецияда дене шынықтыру күнделікті өмірдің бір бөлігі ғана емес, сонымен қатар философия мен өнерді дамытудың қажетті шарты болғанын көрсетеді [9]. Египет пен Месопотамиядағы археологиялық олжалар физикалық жаттығулар денсаулықты сақтау үшін ғана емес, сонымен қатар діни және әскери рәсімдердің бөлігі ретінде де қолданылғанын көрсетеді [10].

Дене шынықтыру қоғамдары мен спорт институттарының қалыптасуы мен эволюциясы кезінде Ағарту дәуірі қоғамдағы дене шынықтыруды қабылдауға айтарлықтай әсер етті. Жан-Жак Руссо сияқты философтар табиғат пен табиғатқа, соның ішінде дене шынықтыру арқылы оралудың маңыздылығын атап өтті. Руссо өзінің "Эмиль немесе Тәрбие туралы" еңбегінде білім үйлесімді және жан-жақты болуы керек, оның ішінде физикалық дамуға қатты көңіл бөлген [11].

Пьер де Кубертин ежелгі грек мәдениетінің мұраттары мен ағартушылық философиясынан шабыттанып, Қазіргі Олимпиадалық қозғалыстың негізін қалады. Оның мақсаты спорт арқылы халықтар арасындағы бейбітшілік пен түсіністікке ықпал ету болды. Ол Олимпиада ойындары физикалық жетістіктерді көрсету және халықаралық достықты нығайту алаңы бола алады деп сенді [12].

Дене шынықтыру қоғамдары мен спорт клубтарын дамыту

- Германиядағы жаттықтырушы қоғамдар: Фридрих Людвиг Ян негізін қалаған бұл қоғамдар жастарды дене шынықтыруды ғана емес, моральдық тәрбиелеуді де мақсат етті [13]. Олар XIX ғасырда Германияның ұлттық жаңғыруында шешуші рөл атқарды, бұл азаматтық борыш пен патриотизм үшін дене шынықтырудың маңыздылығын атап өтті.

- Ұлыбритания мен АҚШ-тағы даму: бұл елдерде спорт клубтары мен университет командалары көптеген спорт түрлерін насихаттауға негіз болды.

Ұлыбританияда крикет және регби клубтары спорттық өмірдің орталықтарына айналды, ал АҚШ-та колледждер мен университеттер американдық футбол, баскетбол және бейсболдың дамуына айтарлықтай үлес қосты [14].

- Гимнастикалық қоғамдар: көптеген елдерде, соның ішінде Швеция мен Данияда, Пер Генрик Линг және Нильс Бук сияқты қайраткерлер басқаратын гимнастикалық қоғамдар білім беру мекемелеріне әсер ете отырып, дене тәрбиесінің жүйелі әдістерін дамытуға ықпал етті [15].

- Халықаралық спорт федерациялары: ХІХ ғасырдың аяғы мен ХХ ғасырдың басы халықаралық спорт федерацияларының құрылуымен ерекшеленді, олар спорттық пәндерді біріздендіруге және халықаралық ынтымақтастыққа ықпал ете отырып, жарыстарды өткізу ережелері мен стандарттарын реттей бастады. Осылайша, дене шынықтыру қоғамдары мен спорт институттарының қалыптасуы мен эволюциясы әртүрлі тарихи кезеңдердегі қоғамдық және мәдени өзгерістермен тығыз байланысты болды. Бұл процестер дене шынықтырудың біліммен, ұлттық бірегейлікпен және халықаралық қатынастармен өзара әрекеттесуін көрсетеді, оның өркениеттің дамуындағы маңыздылығын көрсетеді.

Қазіргі жағдай мен тенденциялар

ХХ және ХХІ ғасырларда спорт ғылымы саласындағы зерттеулер айтарлықтай кеңейді. Бұлшықет белсенділігі биохимиясының маманы А.В. Хилл [16] және физикалық оңалту теориясының негізін қалаушы Н.М. Амосов [17] сияқты ғалымдардың еңбектері спортшыларды жаттықтыру және қалпына келтіру әдістерін дамытуға ықпал етті. Биомеханика, спорттық психология және тамақтану сияқты заманауи технологиялар мен ғылыми тәсілдер олимпиадашылар мен кәсіби спортшыларды дайындауда шешуші рөл атқарады. Осылайша, дене шынықтыру мен спорттың тарихи дамуы адамзат қоғамдарының эволюциясын және олардың физикалық және рухани жағынан жетілдіруге деген ұмтылысын көрсетеді. Белгілі ғалымдар мен практиктердің осы салаға қосқан үлесі қоғамдық прогресс контекстінде дене шынықтыруды үздіксіз зерттеу мен дамытудың маңыздылығын көрсетеді. Қазіргі заманғы зерттеулер дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін бағалауға бағытталған. Халықтың кең ауқымы үшін спорттық белсенділіктің қолжетімділігі мен әртүрлілігін арттыру стратегиялары қарастырылуда. Жетістіктерге барлық деңгейдегі спортты қолдаудың сәтті тәжірибелері мен тетіктерін анықтау кіреді. Кемшіліктері кейде спорт индустриясының алуан түрлілігін қамтымайтын зерттеулердің бағыты болып табылады. Спорт саясатының қазіргі жай-күйін талдау бүкіл әлемдегі елдердің спортты реттеу саласындағы бірқатар негізгі тенденциялары мен сын-қатерлерін анықтауға мүмкіндік береді. Ғылыми жұмыстарды талдауға сүйене отырып, келесі маңызды аспектілерді бөліп көрсетуге болады:

1. Қоғамдық спорт саясаты: Houlihan зерттеуі (2005) мемлекеттің спортқа тартылуының артып келе жатқанын көрсетеді және саясаттың басқа

салаларында қабылданған негізгі модельдер мен шеңберлерді пайдалана отырып, спорт саясатын талдау қажеттілігіне назар аударады. Автор спорттық саясатты талдаудың ең перспективалы тәсілі ретінде қолдаушылар коалициясы шеңберінің өзгертілген нұсқасын ұсынады [18].

2. Спорт саясаты мен бағдарламаларын жүзеге асыру: O`Gorman (2011) спорттық бағдарламалар мен саясаттағы зерттеулердің көптігіне қарамастан, олардың көпшілігі іске асыру құбылысын шешпейтінін немесе іске асырумен байланысты теориялар мен тұжырымдамаларды қарастырмайтынын, бұл олардың әсері мен жетістігін түсінуді шектеуі мүмкін екенін атап көрсетеді. Автор қолданыстағы теориялар мен іске асыру тұжырымдамаларын спорттық саясатты талдау лексиконына біріктіруге шақырады [19].

3. Спортты басқарудағы саясатты сыни талдау: Jedlicka et al. (2021) әдебиетте ұсынылған саясатты талдаудың әртүрлі шеңберлеріне сыни шолу мен синтездеуді ұсынады және саясаттың қалыптасуын түсіну және әсер ету үшін спорттағы менеджерлер қолдана алатын аналитикалық принциптердің жаңартылған жиынтығын ұсынады [20].

4. Спорт және саясат: Bergsgard және Rommetvedt (2006) зерттеуі Норвегия спорты мен спорт саясатындағы соңғы өзгерістерді спорт пен саяси процестер арасындағы байланысты талқылай отырып, Норвегия саясатындағы жалпы тенденциялармен салыстырады [21].

Бұл жұмыстар мемлекеттік реттеудің спортқа әсерін зерттеуге кешенді көзқарастың маңыздылығын, сондай-ақ халықаралық тәжірибе мен озық тәжірибелерді ұлттық контексттерге бейімдеу және біріктіру қажеттілігін көрсете отырып, қазіргі заманғы спорт саясатын талдаудың күрделілігі мен көпденгейділігін көрсетеді. Дәл осы кешенді тәсіл Қазақстандағы спорт саясатының қазіргі жай-күйін жаңартылған талдаудың негізінде жатыр. Жаһандық үрдістер мен тәжірибелерді қайта ойластыра және біріктіре отырып, Қазақстан өзінің спорттық стратегиясын оңтайландыруға ұмтылады, бұл спортты ұлттық және халықаралық деңгейде дамытуда маңызды рөл атқаратын бірнеше негізгі аспектілерді анықтады:

1. Инфрақұрылым және спорт ұйымдарына қолжетімділік: Қазақстан Үкіметі спорт инфрақұрылымының қолжетімділігін жақсарту және халықтың барлық санаттары арасында дене белсенділігін қамтамасыз ету жөніндегі іс – шараларды көздейтін дене шынықтыру мен спортты дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекітті. Атап айтқанда, 2029 жылға қарай ауылдық округтердегі спорт нұсқаушыларының саны 4 мың адамға дейін артады деп күтілуде. Сондай-ақ, жаттықтырушы-оқытушылар құрамының біліктілігін арттыру және спорт саласындағы білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық базасын нығайту жөніндегі жұмысты жандандыру жоспарлануда [22].

2. Бұқаралық спорт пен дене шынықтыруды дамыту: тұжырымдама сонымен қатар дене шынықтырумен және спортпен жүйелі түрде айналысатын балалар мен жасөспірімдердің үлесін 2023 жылғы 27% - дан 2029 жылы 45% - ға дейін ұлғайту, сондай-ақ спортпен шұғылданатын ересек халықтың үлесін

сол кезеңде 39% - дан 50% - ға дейін арттыру мақсатын қояды. Бұл мемлекеттің халық арасында бұқаралық спорт пен дене шынықтыруды белсенді дамытуға ұмтылысын көрсетеді [22].

3. Жоғары жетістіктер спорты: жоғары жетістіктер спортының контекстінде Үкімет халықаралық жарыстарда жеңіп алған медальдар санын 2023 жылғы 830-дан 2029 жылы кемінде 900-ге дейін арттыруды жоспарлап отыр. Бұл қазақстандық спортшылардың әлемдік аренадағы позицияларының нығаюын және жоғары жетістіктер спортының дамуына қосқан үлесін көрсетеді [22].

4. Ұлттық спорт түрлеріне назар аудару: жаһандық мақсаттардан басқа, ұлттық спорт түрлерін танымал етуге баса назар аударылады. 2022 жылы 580 мыңнан астам қазақстандық бәйге, асық ату, көкпар, қазақша күрес және тоғызқұмалақ зияткерлік ойыны сияқты ұлттық спорт түрлерімен айналысты. Бұл спорт түрлері физикалық денсаулықты нығайтып қана қоймайды, сонымен қатар елдің мәдени мұрасын сақтауда маңызды рөл атқарады [23].

Бұл шаралар мен бастамалар халықтың денсаулығын жақсартуға, спорттық таланттарды қолдауға және ұлттық дәстүрлерді сақтауға бағытталған Қазақстанда спортты дамытудың кешенді тәсілін көрсетеді.

Дене шынықтыру мен спортты дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған Тұжырымдамасы негізінде Қазақстан Республикасындағы спорт саясатының қазіргі жай-күйін талдау елдің ұлттың дене және спорттық әлеуетін жан-жақты нығайтуға стратегиялық бағдарлануын айқындайды [22]. Үкіметтің қаулысымен бекітілген бұл құжат спорттың халықаралық жетістіктерге жету құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар халық арасында салауатты өмір салтын қалыптастырудың негізі ретінде маңыздылығын терең түсінуді көрсетеді.

Тұжырымдама бұқаралық спорттың маңыздылығын, халықтың барлық топтары үшін дене шынықтыруға тең қол жетімділікті және спорттық іс-шаралардың сауықтыру бағытының маңыздылығын көрсетеді. Бұл принциптер салауатты қоғам құруға деген ұмтылыстың негізі болып табылады, мұнда әрбір азамат жасына және физикалық мүмкіндіктеріне қарамастан физикалық белсенділіктің қолайлы түрін таба алады. Тұжырымдаманың маңызды аспектісі спорттық инфрақұрылымды дамытуға және халықтың қалың жігі үшін спорт объектілерінің қолжетімділігін қамтамасыз етуге ұмтылу болып табылады. Қауіпсіз жүгіру және велосипед жолдарын, спорт аймақтары мен жаяу жүру жолдарын қоса алғанда, спорт нысандарын салу және жаңарту жоспарлары азаматтар арасында дене белсенділігінің деңгейін арттыру үшін жағдай жасауға арналған.

Тұжырымдама сонымен қатар жаттықтырушыларды, спорт дәрігерлерін және психологтарды қоса алғанда, жоғары білікті спорт мамандарын даярлауға бағытталған. Спорт мамандарына арналған біліктілікті арттыру және білім беру бағдарламаларын жаңарту жоспарлары спорт саласындағы жалпы кәсібилік деңгейін арттыруға ықпал етуі тиіс.

Бұқаралық спортты дамытуға және халықтың әртүрлі жас топтарын қамтуға ерекше көңіл бөлінеді. Балаларды, жасөспірімдерді және ересектерді үнемі спортпен шұғылдануға тарту бастамалары салауатты өмір салтын қалыптастыруға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар көптеген аурулардың алдын алуға негіз болады.

Бұқаралық спортты дамытумен қатар, Тұжырымдама Қазақстанның халықаралық аренада өз позициясын нығайтуға деген ұмтылысына баса назар аудара отырып, жоғары жетістіктер спортына назар аударады. Жоғары деңгейлі спортшыларды даярлау және бәсекеге қабілетті ұлттық командаларды қалыптастыру осы мақсатқа жетудің негізгі элементтері болып табылады.

Қазақстан Республикасының дене шынықтыру мен спортты дамытудың 2023 – 2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы елдегі спорт саласын дамытуға кешенді тәсілді білдіреді. Бұқаралық спортқа, спорттық инфрақұрылымды дамытуға, білікті кадрларды даярлауға және жоғары жетістіктер спортын қолдауға баса назар аудару арқылы Қазақстан Халықаралық жетістіктерге ғана емес, сонымен қатар салауатты және белсенді қоғамды қалыптастыруға ұмтылады. Бұл жоспарларды тиімді жүзеге асыру биліктің барлық деңгейлерінің келісілген күш-жігерін, сондай-ақ азаматтық қоғам мен жеке сектордың белсенді қатысуын талап етеді.

Зерттеу әдістері

Қазақстанның дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатын жетілдіруге арналған зерттеуіміздің осы бөлімінде біз алға қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін таңдалған зерттеу әдістерін кешенді талдауға жүгінеміз. Зерттеу әдістемесін түсіну және дұрыс таңдау нәтижелердің сенімділігі мен өзектілігін қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Мақсаты аталған саладағы мемлекеттік саясатты жақсарту жөніндегі шараларды бағалау және ұсыну болып табылатын біздің жұмысымыздың контекстінде зерттеудің сандық және сапалық әдістерін біріктіріп қолдануға ерекше назар аударылады.

Сандық әдістер бізге Қазақстандағы дене шынықтыру мен спорттың жай-күйі мен даму динамикасы туралы статистикалық деректерді жинауға және талдауға, қаржыландыру деңгейін және оның тиімділігін бағалауға мүмкіндік береді. **Сапалық әдістер** өз кезегінде негізгі мүдделі тараптардың, соның ішінде спортшылардың, жаттықтырушылардың, спорт саясаты мамандарының және жалпы жұртшылықтың көзқарастарын, пікірлері мен ұсыныстарын терең түсінуді қамтамасыз етеді.

Біріктірілген тәсілді қолдану бізге Қазақстандағы дене шынықтыру және спорт саласының ағымдағы жай-күйі мен проблемаларының барынша толық бейнесін алуға ғана емес, сонымен қатар оны жетілдіру бойынша негізделген, тиімді және іске асырылатын ұсыныстарды әзірлеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл көптеген факторларды есепке алуға ықпал етеді және объективті статистикалық деректерге, сондай-ақ Қазақстандағы дене шынықтыру және спорт саласының ерекшелігін терең түсінуге негізделген ұсынымдар жасауға

мүмкіндік бере отырып, зерттеудің анағұрлым жоғары шынайылығын қамтамасыз етеді.

Сандық әдістер

Сандық зерттеу әдістері-бұл қорытындылар мен ұсыныстар үшін сандық деректерді жинау мен талдауды қамтитын тәсілдер. Олар әлеуметтану, психология, экономика, медицина, маркетинг және басқаларын қоса алғанда, әртүрлі ғылыми және қолданбалы салаларда кеңінен қолданылады. Сандық әдістерді қолданудың негізгі мақсаты-гипотезалар мен теорияларды тексеру үшін құбылыстардың немесе процестердің сандық аспектілерін өлшеу және талдау.

"Қазақстанның дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатын жетілдіру" тақырыбындағы зерттеуіміздің контекстінде сандық әдісті қолдану өте перспективалы және орынды болып табылады. Сандық тәсіл бізге спорт индустриясының ағымдағы жай-күйі, Халықтың дене белсенділігі деңгейі, сондай-ақ спорт саласына мемлекеттік инвестицияларды бөлу туралы объективті, сандық түрде көрсетілген деректерді алуға мүмкіндік береді.

Сандық әдісті қолдану мақсаттары:

1. Статистикалық деректерді талдау негізінде дене шынықтыру және спорт саласындағы ағымдағы мемлекеттік саясаттың тиімділігін бағалау.

2. Халықтың дене шынықтыру мен спортқа деген қызығушылығын зерттеу, бұл әртүрлі әлеуметтік топтардың қалауын анықтауға мүмкіндік береді.

3. Бюджетті оңтайландырудың ағымдағы тенденциялары мен мүмкіндіктерін анықтау үшін кәсіби және бұқаралық спорт арасында мемлекеттік қаржыландыруды бөлуді талдау.

Сандық әдісті қолдану мысалдары:

- Халықтың дене белсенділігінің деңгейін және спортпен шұғылдануға қызығушылығын анықтау үшін сауалнама жүргізу.

- Спорт инфрақұрылымына, спортшыларды қолдау бағдарламаларына және спорттық іс-шараларға жұмсалатын шығыстар туралы Мемлекеттік есептерден алынған деректерді статистикалық талдау.

- Спорттық саясатқа белгілі бір өзгерістер енгізілгенге дейін және одан кейін елдің халықаралық спорттық жарыстарға қатысу көрсеткіштерін салыстыру.

Сандық әдісті қолдану қажеттілігі:

Сандық әдісті қолдану спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру бойынша ұсыныстарды негіздеу үшін қажет. Бұл халық үшін спорттық сабақтардың қолжетімділігін арттыру және бюджет қаражатын пайдалану тиімділігін арттыру жөніндегі стратегияларды әзірлеу кезінде нақты деректерге сүйенуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, сандық талдау енгізілген өзгерістердің ұзақ мерзімді әсерін бағалауға және саясатты қоғамның өзгеретін жағдайлары мен қажеттіліктеріне сәйкес бейімдеуге мүмкіндік береді.

Нәтижесінде, біздің зерттеуімізде сандық әдісті қолдану Қазақстанның дене шынықтыру және спорт саласындағы одан әрі іс-қимылдарды талдау мен

жоспарлауға ғылыми негізделген тәсілді қамтамасыз етеді, бұл елдегі бұқаралық және кәсіптік спорттың неғұрлым тиімді дамуына ықпал етеді.

Сапалық әдістер

Біздің зерттеу контекстінде сапалы әдісті қолдану маңызды. Бұл тәсіл әртүрлі мүдделі тараптардың пікірлерін, көзқарастарын, қалауларын және тәжірибесін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді, бұл спорт саласында тиімді және инклюзивті саясатты әзірлеу үшін қажет.

Сапалық әдісті қолдану мақсаттары:

- Мотивация мен кедергілерді түсіну: адамдарды спортпен шұғылдануға не итермелейтінін және халықтың физикалық белсенділігін арттыруға қандай кедергілер бар екенін зерттеу.

- Ағымдағы саясатты қабылдауды бағалау: спорт пен дене шынықтыруды мемлекеттік қолдаудың қолданыстағы шараларын қабылдау және тиімділігі туралы пікірлер жинау.

- Халықтың әртүрлі топтарының қажеттіліктерін анықтау: спорттық іс-шаралар мен іс-шараларға қол жеткізу контекстінде әртүрлі әлеуметтік және жас топтарының ерекше қажеттіліктерін анықтау.

Сапалы әдісті қолдану мысалдары:

- Жаттықтырушыларды, спортшыларды, спорт федерациялары мен мемлекеттік органдардың өкілдерін қоса алғанда, дене шынықтыру және спорт саласындағы сарапшылармен сұхбат.

- Әр түрлі жастағы және әлеуметтік мәртебедегі азаматтары бар Фокус-топтар өздерінің тәжірибелері мен спорттық іс-шараларға қол жетімділікті жақсарту бойынша ұсыныстарын талқылау үшін.

- Спорт саясатындағы ағымдағы үрдістер мен бағыттарды анықтау үшін ресми құжаттардың, заңнаманың, медиа материалдардың мазмұнын талдау.

Сапалы әдісті қолдану қажеттілігі:

Сапалы әдісті қолдану мемлекет пен қоғамның дене шынықтыру және спорт саласындағы өзара іс-қимылының негізінде жатқан күрделі әлеуметтік құбылыстар мен процестерді терең түсінуді қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл сандық талдау кезінде жіберіп алуы мүмкін көптеген факторлар мен нюанстарды ескеруге мүмкіндік береді және осылайша тиімдірек және мақсатты шешімдерді әзірлеуге ықпал етеді.

Зерттеу нәтижелері:

Біздің зерттеуімізде сапалы әдістерді қолдану халықтың нақты қажеттіліктері мен үміттеріне, сондай-ақ мамандардың тәжірибесі мен біліміне негізделетін дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру бойынша ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде Қазақстанда бұқаралық және кәсіптік спортты дамытуға бағытталған мемлекеттік іс-шаралар мен бағдарламалардың тиімділігін арттырады.

Біріктірілген тәсілдер

"Қазақстанның дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатын жетілдіру" тақырыбындағы зерттеуіміздің контекстінде зерттеудің сандық және сапалық әдістерін біріктіретін біріктірілген тәсіл терең талдау мен негізделген ұсыныстарды әзірлеудің қуатты құралы болып табылады.

Сандық әдістер сандық көрсеткіштер туралы объективті мәліметтер жинауға мүмкіндік береді: спорттық іс-шараларға қатысу деңгейі, спорт саласындағы әртүрлі бағыттар арасында қаржыландыруды бөлу, спорт нысандарына қатысу статистикасы және т.б. бұл мәліметтер спорттық инфрақұрылымның ағымдағы жағдайын және іске асырылған бағдарламалар мен іс-шаралардың тиімділігін бағалау үшін қажет.

Сапалы әдістер халықтың әртүрлі топтарының, сондай-ақ дене шынықтыру және спорт саласындағы сарапшылардың мотивациялары, қабылдаулары, тәжірибесі мен ұсыныстары туралы терең түсінік бере отырып, суретті толықтырады. Сұхбат, фокус-топтар, құжаттар мен медианы талдау қолданыстағы саясаттың күшті және әлсіз жақтарын, сондай-ақ азаматтардың спорттық қызметтердің қолжетімділігі мен сапасына қатысты қажеттіліктері мен үміттерін анықтауға мүмкіндік береді.

Біріктірілген тәсілді қолдану мақсаттары:

- Жан-жақты көрініс алу: екі тәсілді де қолдану зерттеу мәселелері туралы барынша толық және объективті түсінік алуға мүмкіндік береді.

- Деректерді тексеру: сандық деректерді сапалы әдістермен алынған ақпаратпен тексеруге және толықтыруға болады және керісінше, бұл тұжырымдардың сенімділігін арттырады.

- Икемділік және бейімделу: біріктірілген тәсіл зерттеуді талдау процесінде туындайтын нақты тапсырмалар мен сұрақтарға бейімдеуге мүмкіндік береді.

Зерттеудегі қолдану мысалы:

- Бірінші кезеңде дене белсенділігінің жалпы деңгейін және спорттық сабақтарға қызығушылықты бағалау үшін халық арасында сауалнама жүргізуге болады. Сонымен қатар, спортты мемлекеттік қолдау туралы пікір жинау үшін спорт федерацияларының өкілдерімен, жаттықтырушылармен және спортшылармен бірқатар сұхбаттар өткізуге болады.

- Алынған сандық деректер мен сарапшылар мен азаматтардың сапалық көзқарастары негізінде дене шынықтыру және спорт саласындағы негізгі проблемалар мен қажеттіліктерді анықтауға болады.

- Бұдан әрі статистикалық талдауды пайдалана отырып, іске асырылған мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін бағалауға және қандай шаралар неғұрлым табысты болғанын анықтауға болады.

- Соңында, жиналған ақпарат негізінде ресурстарды бөлуді оңтайландыру бойынша ұсыныстар әзірлеуге және бұқаралық және кәсіби спортты дамытудың жана тәсілдерін ұсынуға болады.

Біріктірілген тәсіл дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру үшін негізделген және мақсатты ұсыныстарды әзірлеуге мүмкіндік бере отырып, зерттеудің тереңдігі мен көп қырлылығын қамтамасыз

етеді. Бұл жалпы халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыра алатын және ұлттың денсаулығы мен әл-ауқатын жақсартуға ықпал ететін тиімдірек стратегияларды әзірлеуге ықпал етеді.

Талдау және зерттеу нәтижелері

Қазақстандағы дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру контексінде негізгі бағыт кәсіби спорттан бұқаралық спортқа қайта бағдарлау болып табылады. Бұл процесс спорт саласын басқару және қаржыландыру әдістеріндегі өзгерістерді білдіреді, бұл өз кезегінде халықтың спортқа деген қызығушылығын арттырады және оның дамуын қарқынды етеді деп күтілуде.

Басқару және қаржыландыру әдістеріндегі өзгерістер

Қазақстандағы ағымдағы жай-күйді және жоспарланып отырған өзгерістерді талдау бұқаралық спортты қаржыландыруды ұлғайту және инновациялық басқарушылық тәсілдерді енгізу Халықты спорттық іс-шаралармен кеңінен қамтуға ықпал ететінін көрсетеді. Маңызды аспект-қалалық және ауылдық жерлерде спортпен шұғылдану үшін жағдай жасау, бұл қол жетімді спорт нысандары мен алаңдарын салуды білдіреді.

Кәсіби және бұқаралық спортты салыстыру

Кәсіби спорт, әрине, елдің халықаралық имиджін арттыру үшін маңызды, алайда бұқаралық спорт ұлтты сауықтыруда және халық арасында салауатты өмір салтын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Кәсіби спортты қолдау мен бұқаралық спортты дамыту арасындағы тепе-теңдікті сақтау қаржылық және материалдық ресурстарды сауатты бөлуді талап етеді.

Қаржылық талдау

Кәсіби және бұқаралық спорт арасында бюджетті тиімді бөлу әр саланың қажеттіліктерін егжей-тегжейлі талдауға негізделуі керек. Бұқаралық спортты дамытуға бағытталған, оның ішінде жеке инвестициялар мен демеушілік қаражат тарту арқылы қаржыландырудың нысаналы бағдарламаларын енгізу елдегі спортты тұрақты дамыту үшін шешім бола алады.

Әр түрлі елдер немесе жүйелер арасындағы спортты қаржыландыру мен басқарудың салыстырмалы талдауы спорттық инфрақұрылымды дамытудың, спортшыларды қолдаудың және бұқаралық спорттың әртүрлі тәсілдерін анықтайды. Бұл айырмашылықтар елдің экономикалық жағдайына, мәдени дәстүрлеріне, саяси басымдықтарына және әр елдегі спорттың тарихи дамуына байланысты болуы мүмкін. Спорттағы қаржыландыру мен басқарудың негізгі аспектілерін үш түрлі модельдің мысалында қарастырайық: АҚШ, Еуропа елдері (Германия мысалында) және Қазақстан.

АҚШ-та спорттық қаржыландырудың көп бөлігі жеке сектордан келеді. NFL, NBA және MLB сияқты кәсіби лигалар теледидар құқықтарын сатудан, жарнамадан және саудадан айтарлықтай кіріс алады. Университеттік спорт сонымен қатар АҚШ-тың спорт мәдениетінде шешуші рөл атқарады, Стипендиялар, қайырымдылықтар, ойын тарату құқықтары арқылы айтарлықтай қаржыландырылады. АҚШ-тағы спорт әр түрлі деңгейде басқарылады, әр спорттық ұйымның автономиясы күшті. Ұлттық федерациялар

мен лигалар өздерінің ережелерін анықтайды, ал колледждер мен университеттер NCAA арқылы басқарылады. Мемлекеттік қаржыландыру мен басқару бұқаралық спорт пен білім беру бағдарламаларына қарағанда кәсіби және университеттік спортқа аз қатысады.

Германияда спортты қаржыландыру мемлекеттік және жеке көздер арқылы жүзеге асырылады. Мемлекет бұқаралық спортты және спорттық инфрақұрылымды дамытуды қолдайды, ал футбол сияқты кәсіби клубтар мен лигалар билеттерді сатудан, теледидар құқығынан және демеушіліктен кіріс алады. Германиядағы спортты басқару жүйесі ұлттық және аймақтық спорт қауымдастықтары мен федерациялардың күшті рөлін қамтиды. Мемлекеттік басқару халықтың барлық топтары үшін спорттың қолжетімділігін қамтамасыз етуге, таланттарды дамытуға және жоғары жетістіктер спортын қолдауға бағытталған. Сондай-ақ бейімделген спорт пен денсаулық бағдарламаларына қолдау бар.

Қазақстанда спортты қаржыландыруға басты назар мемлекеттік көздерге аударылады. Үкімет спорт нысандарын салуға, спорт мектептерін қолдауға және жоғары дәрежелі спортшыларды даярлауға белсенді инвестиция салуда. Бұқаралық спорт және жоғары жетістіктер спорты ұлттық және аймақтық деңгейде айтарлықтай қолдау алады. Қазақстанда спортты басқару Спорт және Туризм министрлігі және басқа да мемлекеттік органдар арқылы жүзеге асырылады. Орталықтандырылған басқару спорттың дамуын Бұқарадан кәсіпқойға дейінгі барлық деңгейлерде үйлестіруге мүмкіндік береді. Балалар мен жастар арасында спортты дамыту, сондай-ақ спортшыларды халықаралық жарыстарға қатысуға дайындау үшін бағдарламалар енгізілуде.

Спорттағы қаржыландыру мен басқарудың әртүрлі тәсілдерін салыстыру әмбебап модель жоқ екенін көрсетеді. АҚШ – та коммерциялық қаржыландыру және басқару басым, Еуропада (Германия мысалында) бұқаралық спортқа баса назар аудара отырып, мемлекеттік және жеке қаржыландырудың аралас моделі, ал Қазақстанда – орталықтандырылған мемлекеттік басқару және қаржыландыру. Бұл модельдердің әрқайсысының әр елдің нақты әлеуметтік-экономикалық және мәдени жағдайларына бейімделген артықшылықтары мен кемшіліктері бар.

Деректерді сандармен ұсыну үшін АҚШ, Германия және Қазақстан үшін жалпыға қолжетімді ақпарат пен жалпыланған деректерді пайдалана отырып, спорттағы қаржыландыру мен басқарудың салыстырмалы талдауын қалыптастырайық (1-кесте).

1- Кесте. Спорттағы қаржыландыру мен басқаруды салыстыру

Көрсеткіш / Мемлекет	АҚШ	Германия	Қазақстан
Спортты қаржыландырудың жалпы көлемі (миллион доллар)	70,000 [24]	28,000 ² [25]	450 ³ [26]
Спортқа берілетін МЖӘ пайызы	0.3% ¹ [24]	0.4% ² [25]	0.2% ³ [26]
Қаржыландырудың негізгі көздері	Жеке инвестициялар, теледидар құқықтары, демеушілік	Мемлекеттік қаржыландыру, Жеке Қайырымдылық, демеушілік	Мемлекеттік бюджеттік қаржыландыру
Спортты басқару жүйесі	Орталықтандырылмаған (жеке лигалар, университеттер)	Аралас (мемлекет және спорт федерациялары)	Орталықтандырылған (мемлекеттік органдар)
Спорт нысандарының саны	30,000 аса [27]	40,000 ⁵ аса [28]	3,000 ⁶ аса [29]
Спортпен шұғылданатындар саны (миллион адам)	210 ⁴ [27]	40 ⁵ [28]	4.5 ⁶ [29]
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған			

Бұл деректер қарастырылып отырған елдер арасындағы спортты қаржыландыру мен басқару тәсілдеріндегі айтарлықтай айырмашылықтар туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. АҚШ - та жеке сектор шешуші рөл атқарады, Германияда - мемлекеттік қолдауға баса назар аудара отырып, аралас модель, Қазақстанда-негізінен мемлекеттік қаржыландыру және басқару. Спорт нысандары мен спортпен шұғылданатын адамдар санындағы айырмашылықтар инвестиция деңгейін ғана емес, сонымен қатар әр елдегі халықтың денсаулығы мен физикалық белсенділігі саласындағы мәдени ерекшеліктерді, басымдықтарды көрсетеді.

Спорттық бағдарламалардың тиімділігін бағалау спорт саласындағы басқаруды жақсартудың, ресурстарды жұмсауды оңтайландырудың және алға қойылған Әлеуметтік және экономикалық мақсаттарға жетудің маңызды құралы болып табылады. Бағдарламаларды үнемі талдау және түзету олардың тиімділігін арттыруға және спорт пен жалпы қоғамның дамуына әсерін арттыруға мүмкіндік береді.

Бағдарламалардың тиімділігін бағалау тәсілін көрсету үшін қол жетімді зерттеулер мен есептер негізінде талдай отырып, қоғамдық денсаулық сақтау бағдарламалары немесе мемлекеттік спорттық жобалар сияқты нақты бастамалардың мысалында жалпы принциптерді қарастырайық.

Мысал: "Move Your Way" бағдарламасының тиімділігін бағалау (АҚШ)

" Move Your Way " - бұл АҚШ Денсаулық сақтау және халыққа қызмет көрсету департаменті американдықтарға арналған физикалық белсенділік нұсқаулығында ұсынылған физикалық белсенділікті жүзеге асыру үшін әзірлеген науқан [30]. Нақты сандар әртүрлі болуы мүмкін болса да, негізгі мақсат-үнемі физикалық белсенділікпен айналысатын американдықтардың пайызын арттыру. Бағдарламаны іске асырғанға дейін және кейін халық арасында сауалнама жүргізе отырып, тұрақты физикалық белсенділікпен айналысатын ересектердің пайызын екі жылда 23% - дан 26% - ға дейін, спорттық іс-шараларға қатысатын балалар санының 10% - ға өскені байқалған.

Ұлыбританияда "Sport England" бағдарламасы барлық жас топтарының тұрғындары арасында спортқа қатысуды және дене белсенділігін арттыруға бағытталған [31]. Бағдарлама бүкіл ел бойынша спорттық нысандар мен іс-шараларды қаржыландыруды қамтиды. Спорт нысандарына бару туралы деректерді талдай отырып, үш жыл ішінде дене шынықтырумен үнемі айналысатын адамдар санының 5% - ға өсуі және сауалнамаға қатысушылар арасында спорттық нысандарға қанағаттанушылықтың 15% - ға артуы байқалған.

Жастардың спортқа қатысуы: 2020 және 2021 жылдары 6 мен 17 жас аралығындағы жастардың шамамен 50,7% - ы ұйымдастырылған спорттық командаларға немесе спорттық іс-шараларға қатысқандары туралы хабарлады. Қатысудың бұл деңгейі АҚШ Денсаулық сақтау және халыққа қызмет көрсету департаменті белгілеген ұзақ мерзімді мақсаттың бөлігі болып табылады, ол 2030 жылға қарай оқушылардың 63,3% спортпен айналысады. Спорт және фитнес қауымдастығы (Sofia) Project Play-мен бірлесе отырып, осы нәтижелерді қолдайтын және уақыт бойынша қатысу тенденцияларын бақылайтын егжей-тегжейлі деректерді ұсынады (Project Play, 2023) [32].

Спортқа қатысу тенденциялары: sofia-ның "2022 жылғы қатысудың жоғарғы деңгейі туралы есеп" есебіне сәйкес, спорттық іс-шараларға белсенді қатысушылардың саны соңғы бес жылда ең жоғары деңгейге жетті және 232,6 миллион адамды құрады. 2016 жылдан бастап белсенділік деңгейінің орташа есеппен 2,6% - ға төмендеуі байқалды, бұл пандемия жылдарында адамдар кросс, байдарка және Стенд-падлбординг сияқты пандемия жағдайларына қолайлы спорт түрлеріне ауысқан кезде айтарлықтай өзгерістер болды. Нәтижелер физикалық белсенділіктің уақытша ғана емес, тұрақты өсуін де көрсетеді: бес жыл ішінде спортпен және жаттығулармен айналысатын американдықтардың саны шамамен 17 миллионға өсті (Sporting Insights, 2022) [33].

Бұл деректер барлық жастағы американдықтар арасында салауатты өмір салтын ынталандыру үшін спорт пен физикалық белсенділікті дамыту бағдарламаларының маңыздылығын көрсетеді. Байқалған тенденциялар спортпен шұғылданатын адамдардың санын көбейтуге және физикалық белсенділік бойынша ұсыныстарды орындауға бағытталған бастамалар әртүрлі демографиялық топтарда әртүрлі дәрежеде табысқа жетсе де, әсер ететінін

көрсетеді. Спортқа қатысатын жастар санының өсуі және физикалық белсенділік деңгейінің жалпы артуы қоғамның мақсатты бағдарламалар мен саясат қолдайтын белсенді өмір салтының құндылығын мойындағанын көрсетеді.

Спорт саясатының қазіргі жай-күйі, спорттағы технологиялық инновациялар, спорт инфрақұрылымының жай-күйі, жоғары жетістіктер спорты туралы, сондай-ақ Қазақстандағы даму стратегиялары мен бағдарламалары және басқа елдермен салыстыру туралы ақпаратты көрнекі түрде ұсыну үшін мынадай кесте ұсынылады:

2- Кесте. Салыстырмалы кесте

Категория	Әлемдегі сипаттама	Қазақстандағы сипаттама	Дереккөз
Спорттағы технологиялық инновациялар	Жаттығуларды оңтайландыру және трансляцияларды жақсарту үшін үлкен деректерді талдау және жасанды интеллект жүйелерін белсенді енгізу.	Инновациялық технологияларды енгізуді қоса алғанда, спорттағы цифрлық трансформацияға ұмтылу.	"Экономика жоғары мектебі" зерттеу университеті
Спорт инфрақұрылымының жай-күйі	-	Балалар мен жасөспірімдер спорт мектептерінің желісі жеткіліксіз даму күйінде Ұлттық спорт түрлерімен айналысатындар санының өсуі.	"Экономика жоғары мектебі" зерттеу университеті
Жоғары жетістіктер спорты	-	Кәсіби спорт клубтарының жұмыс істеуі және спортшылардың халықаралық жарыстарға белсенді қатысуы.	"Экономика жоғары мектебі" зерттеу университеті
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған			

Бұл кесте жалпы әлемдік үрдістерді де, Қазақстанда іске асырылып жатқан нақты тәсілдер мен бастамаларды да көрсете отырып, спорт саласындағы қазіргі жағдай мен стратегиялардың негізгі аспектілеріне шолу жасайды. Ол спорт индустриясын дамыту және халықтың әртүрлі топтары үшін спорттың қолжетімділігін арттыру үшін технологиялық инновациялар мен стратегиялық жоспарлаудың маңыздылығын атап көрсетеді.

Көршілес Өзбекстан Республикасының спорттағы тәжірибесін қарастыратын болсақ:

Өзбекстанда спорт кәсіби деңгейде де, бұқаралық деңгейде де маңызды орын алады, халық арасында салауатты өмір салтын қалыптастыруға және халықаралық жетістіктер арқылы ұлттық мақтанышты нығайтуға ықпал етеді. Бұл спорттық инфрақұрылым мен бағдарламаларға салынған инвестициялар азаматтардың физикалық және психологиялық әл-ауқатына қалай ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар халықаралық аренада жетістіктерін көрсете отырып, ұлттық шабыт көзі бола алатындығын көрсетеді.

Өзбекстандағы кәсіби спорт футбол, бокс, күрес және дзюдо сияқты пәндерде жоғары жетістіктерімен ерекшеленеді. Футбол-бұл ең танымал спорт түрлерінің бірі, өзбек лигасы елдің футбол жүйесінің шыңы ретінде, оның ішінде 14 команда және 34000 көрерменге арналған "Милли" стадионында матчтар өткізеді. Бокста, күресте және дзюдода өзбекстандық спортшылар Олимпиада ойындарында әсерлі нәтижелер көрсетіп, көптеген медальдарға ие болып, жоғары дайындық пен шеберлікті растады.

Өзбекстандағы бұқаралық спорт халықтың кең тобын тұрақты дене шынықтыру сабақтарына тартуға бағытталған. Балалар мен жасөспірімдер мен студенттік спорттың үш сатылы жүйесі құрылды, сондай-ақ жастар арасында спортқа деген қызығушылықты ояту үшін "Умид нихоллари" сияқты жарыстар ұйымдастырылуда. Кураш және белбогли кураш сияқты дәстүрлі спорт түрлері танымал және мәдени мұраның бөлігі болып табылады.

Төменде Өзбекстандағы кәсіби және бұқаралық спорттың негізгі аспектілерін көрсететін кестелер берілген:

3- Кесте. Кәсіби спорттың жетістіктері

Спорт түрі	Жетістіктер	Ескертпелер
Футбол	Өзбек лигасы, 14 команда, "Милли"стадионы	34000 көрерменді қабылдай алады
Бокс	Олимпиада ойындарында 5 алтын, 2 күміс, 8 қола медаль	Шеберліктің жоғары деңгейі
Күрес	Олимпиада ойындарында 2 алтын, 2 күміс, 4 қола медаль	Халықаралық жетістіктер
Дзюдо	Олимпиада ойындарында 2 күміс, 5 қола медаль	Әлемдік аренадағы жетістіктер
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған		

4- Кесте-. Бұқаралық спорттағы жетістіктер

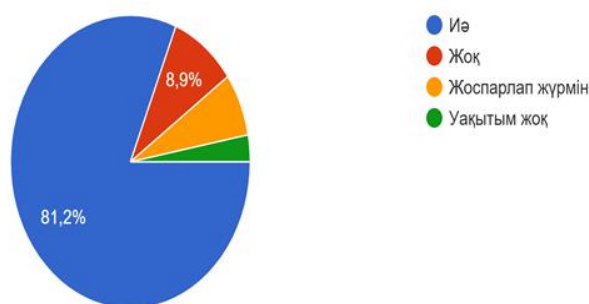
Белсенділік	Мақсаттар мен жетістіктер	Ескертпелер
Дене шынықтыру	Үш сатылы спорт жүйесі, "Умид нихоллари"жарысы	Жастарды спортқа тарту
Ұлттық спорт түрлері	Кураш, бельбогли кураш, турон	Халық арасында танымалдылық, мәдени мұраның бір бөлігі
Гимнастика	Халықаралық жарыстарға қатысу	Гимнастиканы дамыту
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған		

Өзбекстан кәсіби жетістіктерге жету үшін де, халықтың барлық топтары үшін дене белсенділігінің қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін де спортты дамытуға ұмтылуды жалғастыруда. Бұл азаматтардың денсаулығын нығайтуға ықпал етіп қана қоймай, ұлттық бірлік пен мақтаныштың маңызды факторы болып табылады. Мұндай күш-жігер елдің спортты әлеуметтік әл-ауқат пен ұлттық үйлесімділікке қол жеткізу құралы ретінде тануын баса көрсетеді, бұл оның құндылығын физикалық тұрғыдан ғана емес, мәдени тұрғыдан да терең түсінуді көрсетеді. [34].

Қазақстан Республикасындағы бұқаралық спорттың нақты даму деңгейін анықтау мақсатында сауалнама жүргіздік, оған еліміздің әр аймағынан 101 адам қатысты (81 ер адам, 20 әйел адам). Оның ішінде респонденттердің 33,7% - 18-25 жас аралығында, 32,7% - 26-35 жастағылар, 25,7% - 36-45 жас аралығында, 4% - 46-55 жас аралығында және 4% -55 жастан жоғарылар қамтылды.

«Сіз спортпен шұғылданасыз ба?» деген сұраққа респонденттердің 81,2% «иә» деп, 8,9% «жоқ» деп, 6,9% жоспарлап жүрмін және 3% уақытым жоқ деген нұсқаны таңдаған (1-сур.).

Сіз спортпен шұғылданасыз ба?
101 ответ

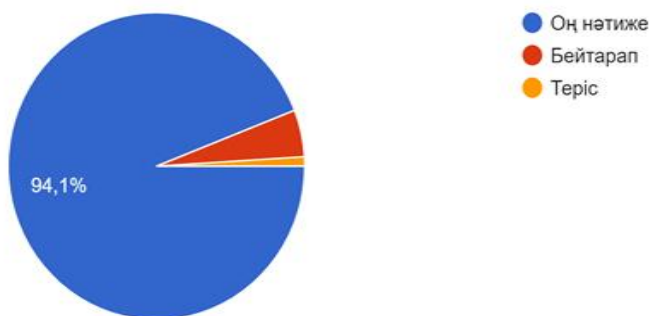

1-сурет-Сауалнама нәтижесі

Отандық спорттың дамуына қатысты 94,1% «Оң нәтиже» деп жауап берсе, «Теріс нәтиже» деп 1% жауап берген, ал «Бейтарап нәтиже» деп 5% жауап берген. Респонденттердің жауабының басым көпшілігі оң нәтиже беруіне қарасақ, ел ішіндегі спортқа деген қызығушылық жоғары екенін түсінуге болады (2-сур.).

Сіз отандық спорттың дамуына қалай қарайсыз?

101 ответ

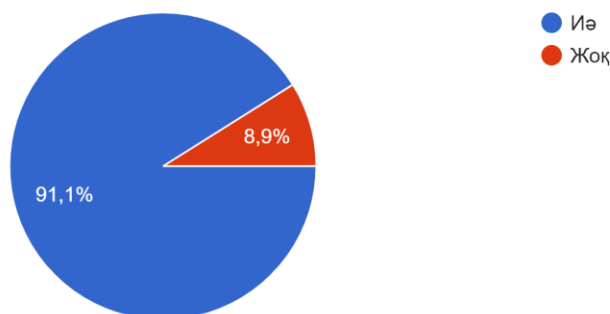

2-сурет- Сауалнама нәтижесі

«Егер бұқаралық спортқа бөлінетін қаржы көлемінің ұлғаюының арқасында спорттық инфрақұрылымның саны көбейетін болса бұқаралық спорттың ахуалы жақсарадыма??» деген сұраққа респонденттердің 91,1% «иә» деп, 8,9% «жоқ» деп жауап берген (3-сур.).

Егер бұқаралық спортқа бөлінетін қаржы көлемінің ұлғаюының арқасында спорттық инфрақұрылымның саны көбейетін болса бұқаралық спорттың ахуалы жақсарадыма?

101 ответ

3-сурет-Сауалнама нәтижесі

Бұқаралық спорт қоғамдық денсаулықты нығайтуда шешуші рөл атқарады және Қазақстан осы саладағы елеулі өзгерістердің алдында тұр. Кәсіби

спорттан бұқаралық спортқа баса назар аудару тек тенденция ғана емес, сонымен қатар халықтың барлық топтары үшін спорттың қолжетімділігінің маңыздылығын көрсететін қажеттілік болып табылады.

"Баршаға арналған Спорт" бағдарламасы: бұқаралық спорттың Қазақстандағы қоғамдық денсаулыққа әсерінің жарқын мысалдарының бірі "Баршаға арналған Спорт" ұлттық бағдарламасы болып табылады. Бұл бағдарлама спорттық іс-шараларды ұйымдастыру және елдің әртүрлі аймақтарындағы спорт нысандарына қол жеткізу арқылы халық арасында дене белсенділігінің деңгейін арттыруға бағытталған. Оны жүзеге асыру ұлт денсаулығын нығайтуға және салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

2001 жылы Қазақстанда іске қосылған "Баршаға арналған Спорт" бағдарламасы халықтың дене белсенділігін арттыруға бағытталды [35]. Спорттық іс-шараларды ұйымдастыруға және бүкіл ел бойынша спорт нысандарына қол жетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған бұл бастама ұлт денсаулығын нығайтуға және салауатты өмір салты мәдениетін қалыптастыруға айтарлықтай ықпал етті.

2021 жылы бұл бағдарламаны қолдау үшін тағы бір маңызды қадам жасалды – балалар мен жасөспірімдерге арналған спорт секцияларын жан басына шаққандағы нормативтік қаржыландыру ережелерін енгізу [36]. Бұл қаржылық жаңалық мыңдаған қазақстандық балаларға бюджет қаражатын оңтайлы бөлу үшін "бір бала – бір ваучер" қағидатын іске асыра отырып, спорт секциялары мен шығармашылық үйірмелерде тегін айналысуға мүмкіндік берді.

Марафондар мен жарыстар: Қазақстанның ірі қалаларында үнемі өткізілетін марафондар мен жарыстар бұқаралық спортты танымал етудің маңызды элементіне айналды. Алматы марафоны сияқты іс-шаралар әр түрлі жастағы және дайындықтағы мыңдаған қатысушыларды тартады, бұл кәсіпқойлық деңгейіне қарамастан спортпен айналысуға болатындығын көрсетеді.

Winter Run-ақпан айында өткізілетін дәстүрлі қысқы жарыс. Іс – шараға 10 және 7 км қашықтықтар, скандинавиялық серуендеу және 3 км балалар жарысы кіреді. Жарыс күрделі трекпен ерекшеленеді, мұнда айналымның бірінші жартысы жоғары, ал екіншісі төмен қозғалысты қамтиды, бұл қатысушылар үшін қиындық пен қызықты тәжірибені білдіреді.

Сәуір айында өткізілген Сора Run қысқа және орта қашықтыққа, соның ішінде 100 м, 400 м, 1500 м және 3000 м-ге бағытталған. Бұл камералық старт 600 қатысушымен шектеледі және екі санатқа бөлінеді: әуесқойлар мен кәсіпқойлар (PRO), бұл жарысты әртүрлі дайындық деңгейлеріне бейімдеуге мүмкіндік береді.

Осы іс-шараларды талдау Қазақстандағы марафондар мен жарыстар кең аудиторияны тұрақты дене шынықтыруға тартуда маңызды рөл атқарады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Олар өздерінің спорттық жетістіктерін тексеруге және жақсартуға бірегей мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен қатар қатысушылардың әлеуметтенуіне, спортқа деген ынтасын

қалыптастыруға және қоғамдық денсаулықтың маңызды элементі ретінде бұқаралық спортты дамытуға ықпал етеді.

Спорт алаңдары мен саябақтар: Қазақстанда қалалық инфрақұрылымды дамыту бұқаралық спортқа да ықпал етеді. Спорт алаңдарын, ашық тренажерлары бар саябақтарды құру және жаңарту барлық жастағы тұрғындар үшін физикалық белсенділікті қолжетімді және тартымды етеді.

Қалалық инфрақұрылымды дамыту контекстінде Қазақстанда ашық ауада тренажерлары бар спорт алаңдары мен саябақтар бұқаралық спортқа елеулі әсер етіп, дене белсенділігін барлық жастағы санаттағы тұрғындар үшін қолжетімді әрі тартымды етеді. Қазіргі уақытта Қазақстанда көптеген нысандар жұмыс істейді, олардың әрқайсысы ұлт денсаулығын нығайтуға және белсенді өмір салтын насихаттауға ықпал етеді.

Алматыда дамыған инфрақұрылымы бар Горький орталық саябағы, соның ішінде көптеген кафелер, балалар ойын алаңдары және тренажерлары бар спорт алаңдары жарқын мысалдардың бірі болып табылады. Саябақ белсенді спорт пен релаксация үшін жағдай жасай отырып, отбасылық және жеке демалыс үшін тамаша орын болып табылады.

Қазақстанның мектептері мен жоғары оқу орындарында дене тәрбиесі жөніндегі бағдарламаларды енгізу балалар мен жастардың тұрақты спортпен шұғылдану әдеттерін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Мұндай бағдарламалар өскелең ұрпақтың физикалық жағдайын жақсартуға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар бала кезінен салауатты өмір салтын сақтаудың маңыздылығын түсінуді қалыптастырады. Қазақстанның білім беру саясатындағы бұл стратегиялық бағыт халықтың жалпы денсаулық деңгейін арттыруға және ұлттың спорт саласындағы жаһандық бәсекеге қабілеттілігін нығайтуға бағытталған [37].

5- Кесте - Білім мен ғылымды дамыту бағдарламасына шолу

Жылдар	Бағдарламаның қаржысы (млрд тенге)
2020	1 161
2021	1 336
2022	1 708
2023	2 311
2024	2 383
2025	2 679

Ескертпе: ақпарат ашық дереккөздерден алынған

Елімізде білім мен ғылымның сапасы мен қолжетімділігін арттыру жөніндегі кешенді бағдарламаның бөлігі болып табылатын дене тәрбиесін оқу процесіне

интеграциялауға ерекше назар аударылады. Мұндай күш-жігердің мақсаты студенттер мен оқушылардың тұрақты дене жаттығуларына дағдылары мен әдеттерін қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар белсенді және салауатты өмір салтын ұстану қажеттілігін түсінуге тәрбиелеу болып табылады.

Осылайша, Қазақстанның білім беру мекемелеріндегі спорттық бағдарламалар денсаулық сақтау және білім беру саласындағы салауатты және белсенді қоғамды қалыптастыруға бағытталған ұлттық стратегияның маңызды элементін білдіреді.

Мемлекеттік бағдарлама аясында оқушылар мен студенттер арасында салауатты өмір салтын қалыптастыруға мүмкіндік беретін дене шынықтыру бастамаларын іске асыру үшін қомақты қаржы бөлінді. Бұл шараларға дене шынықтыру сабақтары, спорт секцияларын ұйымдастыру және заманауи спорт нысандарына кіру кіреді.

Бағдарламаның қаржыландыру деректері мен мақсаттарына сүйене отырып, бірнеше маңызды қорытынды жасауға болады:

- Өмір сапасын арттыру: дене тәрбиесі бағдарламаларын белсенді енгізу жастардың денсаулығын нығайтуға ықпал етеді, гиподинамиямен байланысты аурулардың даму қаупін азайтады.

- Әлеуметтік интеграция: спорттық секциялар мен іс-шараларға қатысу балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтенуіне ықпал етеді, командалық рухты қалыптастырады және салауатты бәсекелестікке үйретеді.

- Экономикалық әсер: дене тәрбиесіне ұзақ мерзімді инвестициялар халықтың жалпы денсаулығын жақсарту арқылы денсаулық сақтау шығындарының төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Қазақстанда дене шынықтыру бағдарламаларын енгізу мен дамытуды талдай отырып, мұндай бастамалар елдің қоғамдық денсаулығы мен экономикалық әлеуметіне оң әсер етеді деген қорытындыға келуге болады. Бала кезінен бастап тұрақты физикалық белсенділік әдетін қалыптастыру бұқаралық спорт пен салауатты ұлттың дамуына негіз болады.

Бұл бағдарламаларды қолдауды және кеңейтуді жалғастыру, олардың халықтың барлық топтары мен ел өңірлері үшін қолжетімділігін қамтамасыз ету маңызды, бұл мемлекет пен жеке сектор тарапынан қосымша инвестициялар мен күш-жігерді қажет етеді.

Бұл мысалдар бұқаралық спорттың Қазақстандағы қоғамдық денсаулықты жақсартудың қуатты құралына айналатынын көрсетеді. Кәсіби спорттан бұқаралық спортқа көшу халықаралық аренада жоғары спорттық нәтижелерге қол жеткізуге ғана емес, сонымен қатар ұлт денсаулығын нығайтуды, дене белсенділігі мәдениетін қалыптастыруды және халықтың өмір сүру сапасын арттыруды қамтамасыз етеді.

Қазақстанда бұқаралық спорт мәдениеті тек мемлекеттік деңгейдегі бағдарламалар мен бастамалардың арқасында ғана емес, сонымен қатар белсенді өмір салтын насихаттайтын және ірі спорттық іс-шараларға қол жеткізуді қамтамасыз ететін спорттық телеарналардың жұмысының арқасында белсенді дамып келеді. Мұндай телеарналардың ішінде:

"INSPORT" телеарнасы:

Қазақстанның жетекші спорттық арналарының бірі бола отырып, "INSPORT" өз көрермендеріне Түрік Суперлигасының матчтарын, бокстан жекпе-жектерді, футбол матчтарын және басқа да көптеген спорттық іс-шараларды көрсетуді ұсынады. Бұл арна тікелей эфирде жоғары сапалы трансляцияларға қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, қазақстандықтар арасында спорттың әртүрлі түрлерін танымал етуге белсенді ықпал етеді.

Онлайн трансляциялар [INSPORT] телеарнасының ресми сайтында қолжетімді (<https://insporttv.kz/>), бұл спорттық іс-шараларды елдің кез келген жерінде кең аудиторияға қол жетімді етеді.

"Qazsport" Телеарнасы:

"Qazsport" УЕФА Чемпиондар Лигасынан УЕФА Еуропа Лигасына дейінгі кең ауқымды трансляцияларды ұсына отырып, қазақстандық спорт жанкүйерлерінің жүрегінде ерекше орын алады. Бұл арна барлық деңгейдегі спортқа деген қызығушылықты арттыра отырып, халықаралық және ұлттық спорттық іс-шараларға қол жетімділікті қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады.

Тікелей эфирлер мен онлайн трансляциялар Passport ресми сайтында қол жетімді (<https://qazsporttv.kz/ru/live>), жанкүйерлерге сүйікті командалар мен спортшыларды нақты уақыт режимінде бақылауға мүмкіндік беру.

Бұл телеарналар спорттық іс-шараларды таратып қана қоймай, сонымен қатар спортты кең аудитория үшін қолжетімді әрі тартымды ете отырып, Қазақстан халқы арасында салауатты өмір салтын және бұқаралық спортты насихаттауға елеулі үлес қосады⁷

Соңғы жылдары Қазақстан халықтың дене белсенділігін арттыру үшін жағдай жасауға баса назар аудара отырып, спорттық инфрақұрылым мен бұқаралық спортты дамытуда елеулі прогреске қол жеткізді. Негізгі аспектілерді және олардың қоғамға тигізген экономикалық әсерін қарастыратын болсақ:

6- Кесте. Спортпен шұғылданатын халық саны

Жыл	Халықты қамту	2025 жылға дейінгі мақсат
2021	5,9 млн (31,6%)	45%
Ескертпе: ақпарат ашық дереккөздерден алынған		

Спортпен шұғылданатын азаматтардың үлесін 2025 жылға қарай 45% - ға дейін арттыруға деген ұмтылыс салауатты өмір салтын қалыптастыруға және сырқаттанушылықты азайтуға баса назар аударады.

БҰҚАРАЛЫҚ СПОРТТЫ ДАМУ

Дене шынықтыру және спортпен шұғылданатындар саны

№	Аймақтар	Халық саны 01.10.2022	Нақты, %	Шұғылданушылар саны
БАРЛЫҒЫ		19 691 858	38,5	7 586 444
Республика бойынша				
1	Маңғыстау обл.	761 401	38,82	295 649
2	Атырау обл.	689 674	40,10	277 248
3	Қостанай обл.	832 445	41,90	348 864
4	СҚО	534 966	40,20	215 057
5	Жамбыл обл.	1 215 482	39,10	475 355
6	Түркістан обл.	2 110 502	39,22	827 807
7	Ақтөбе обл.	924 845	40,0	370 800
8	ШҚО	730 818	39,50	288 627
9	Астана қ.	1 340 782	37,40	501 340
10	Алматы қ.	2 147 113	36,90	792 355
11	БҚО	686 655	39,35	270 219
12	Қызылорда обл.	830 901	38,04	316 100
13	Павлодар обл.	754 829	37,43	282 532
14	Ақмола обл.	786 012	38,17	300 055
15	Шымкент қ.	1 184 113	42,12	498 852
16	Қарағанды обл.	1 134 146	38,0	430 975
17	Алматы обл.	1 497 025	35,4	530 364
18	Абай обл.	610 183	37,81	230 739
19	Жетісу обл.	698 952	37,56	262 568
20	Ұлытау обл.	221 041	32,09	70 938

Ескертпе: ақпарат ашық дереккөздерден алынған

7- Кесте. Дене шынықтыру-сауықтыру кешендерінің салынуы

Жыл	Дене шынықтыру-сауықтыру кешендері салынды	Дене шынықтыру-сауықтыру кешендері салынуы жоспарлануда	Жоба	Жұмыс орындары құрылды
2020	14	73 (2021 жыл)	259	3,165

Ескертпе: ақпарат ашық дереккөздерден алынған

НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШТЕР

Спорт нысандары				
		2021	2022	+/-
Барлығы		42 521	43072	+1 169
1	Стадиондар	280	278	-2
2	Спорт сарайлары	34	34	
3	Спорт кешені	91	89	-2
4	Құрама командалардың оқу-жаттығу орталығы	17	17	
5	Спорттық кешен	582	638	+56
6	Спорттық манеж	186	202	+16
7	Шаңғы базасы	201	189	-12
8	Есу базасы	12	13	+1
9	Атыс тирі	1 278	1193	-85
10	Атыс алаңы	29	27	-2
11	Велотрек	3	3	
12	Есу каналы	2	2	
13	Яхталар клубы	4	4	
14	Шаңғымен секіру трамплині	3	3	
15	Жүзу бассейні	367	378	+11
16	Спорт залдары	9 240	9410	+170
17	Конькимен жүгіру стадионы	8	7	-1
18	Хоккей корты	1 398	1 402	+24
19	Жазық құрылыстар	25 968	26496	+528
20	Теннис корты	470	475	+5
21	200 және одан да көп орны бар ипподром	48	45	-3
22	Жапсарлас салынған спорт залдары	2 300	2 167	-133

Ескертпе: ақпарат ашық дереккөздерден алынған

Дене шынықтыру-сауықтыру кешендерін салу және спорттық инфрақұрылымды жақсарту бойынша жобаларды іске асыру жаңа жұмыс орындарын құрып қана қоймай, сонымен қатар халықтың кең ауқымы үшін физикалық белсенділікке қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

Жеңіл атлетика кешені және олимпиадалық дайындық базасы сияқты ірі жобалар Ұлттық беделге үлес қоса отырып, кәсіби спортты дамытуға және спортшыларды халықаралық жарыстарға дайындауға ықпал етеді.

Деректерді талдау Қазақстанда бұқаралық спортты дамыту экономика мен қоғамға оң әсерін тигізетінін көрсетеді. Мақсатқа жету үшін мыналар ұсынылады:

- Өңірлерде спорт инфрақұрылымын салуға және жаңғыртуға инвестицияларды ұлғайту.

- Спорттық жобаларды тұрақты қаржыландыруды қамтамасыз ету үшін жеке сектормен ынтымақтастықты жалғастыру.

- Халықтың өмір сүру сапасын арттыру және денсаулық сақтау шығындарын азайту құралы ретінде бұқаралық спортқа назар аудару.

Спорттық инфрақұрылымды жақсартуды, бұқаралық және кәсіптік спортты қолдауды, сондай-ақ қоғам мен бизнесті елдің спорттық өміріне белсенді тартуды қамтитын Қазақстанда спортты дамытудың кешенді тәсілінің қажеттілігін түсіну бұқаралық спорттың кәсіптік спортқа қарағанда нақты артықшылықтарын неғұрлым егжей-тегжейлі зерделеу үшін алғышарттар жасайды. Бұл жаһандық стратегиялық тәсіл, әрине, теңге валютасын негіз ретінде пайдалана отырып, бұқаралық спорттың экономикалық пайдасы мен әлеуметтік әсерін талдауға бағытталуға алып келеді.

Бұқаралық спортты дамытуға өңірлік бюджеттерден 200 млрд теңге бөлінеді делік. Бір ақылды спорт алаңын құру шамамен 25 млн теңгені құрайды, бұл жалпы сомасы 8000-ға жуық алаң салуға мүмкіндік береді. Халықтың физикалық белсенділігінің жоғарылауы денсаулық сақтау шығындарын азайтады, бұл ұзақ мерзімді перспективада елдің бюджетін үнемдейді. Үнемдеу денсаулық сақтауға жұмсалатын ағымдағы шығыстардың 10% -і құрайды делік, бұл ел ауқымында жыл сайын ондаған миллиард теңгені құрауы мүмкін. Қоғамдық денсаулықты жақсарту және сырқаттанушылық деңгейін төмендету еңбек өнімділігін және сәйкесінше елдің ЖІӨ-ні арттырады.

Ал кәсіби спорт клубтары мен спортшыларды қолдауға республикалық бюджеттен 60 млрд теңге бөлінеді. Бір спорт федерациясы спортшыларды халықаралық жарыстарға дайындау үшін 5 млрд теңге көлемінде қаржы ала алады. Ұлттық мақтаныш пен патриотизмге ықпал етеді, кәсіби спортпен шұғылданатындардың аздығына байланысты қоғамдық денсаулыққа әсері аз мөлшерде ғана тиеді. Билеттерді сату, сауда және трансляциялық құқықтар арқылы табыс әкеледі, бірақ бұл кірістер шектеулі және командалар мен спортшылардың жетістіктеріне байланысты. Бұқаралық спортпен салыстырғанда ЖІӨ мен қоғамдық әл-ауқатқа қосқан үлесі онша айқын емес.

8- Кесте. Бұқаралық спорттың кәсіби спортқа қарағанда артықшылықтары

Параметрлер	Бұқаралық спорт	Кәсіпқой спорт
Мақсатты аудитория	Халықтың барлық топтары	Кәсіби спортшылардың шектеулі тобы
Қоғамдық денсаулыққа қосқан үлесі	Жоғары: Денсаулық сақтау шығындарын азайту, жергілікті бизнесті ынталандыру	Шектеулі: денсаулыққа әсері тек қатысушылармен шектеледі және кең аудиторияға таралмайды

8 - кестенің жалғасы

Экономикалық пайда	Жоғары: Денсаулық сақтау шығындарын азайту, жергілікті бизнесті ынталандыру	Әр түрлі: билет кірісі, демеушілік, бірақ командаларды даярлау мен ұстауға кететін жоғары шығындар
Әлеуметтік интеграция	Әр түрлі әлеуметтік және жас топтарын біріктіруге ықпал етеді	Спорттық қауымдастықтан тыс әлеуметтік интеграцияға шектеулі әсер ету
Қол жетімділік	Кең аудитория үшін жоғары	Кәсіби дайындық деңгейіне қойылатын талаптармен шектелген
Ұлттық беделге әсері	Орташа: бұқаралық спорттағы жетістіктер халықаралық деңгейде сирек танылады	Жоғары: халықаралық аренадағы жетістіктер ұлттық беделдің өсуіне ықпал етеді
Қаржылық инвестициялар	Салыстырмалы түрде төмен инвестициялар халықтың көп бөлігін қамтуы мүмкін	Жоғары Инвестициялар спортшылардың шектеулі санын дайындауға бағытталған
Ұзақ мерзімді әсері	Халықтың өмір салтына, спорттық мәдениеттің тұрақты дамуына оң әсер ету	Әсер спортшылардың қазіргі буынымен шектеледі және тұрақты қаржыландыруға байланысты
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде жинақталған ақпараттар негізінде құрастырылған		

Бұл талдау бұқаралық спорттың Қазақстандағы қоғамдық денсаулық, экономикалық пайда, қолжетімділік және әлеуметтік интеграция контекстінде кәсіби спортқа қарағанда айтарлықтай артықшылықтарға ие екендігін көрсетеді. Бұқаралық спорт кең аудиторияның өмір сүру сапасын жақсартуға ықпал етеді және дені сау, бақытты қоғам құруға мүмкіндік береді. Осылайша, бұқаралық спорттың кәсіби спортпен салыстырғанда Қазақстандағы экономика мен қоғамға неғұрлым кең оң әсері бар. Бұқаралық спортқа Инвестициялар халықтың денсаулығын жақсартуға және денсаулық сақтау шығындарын азайтуға ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік мәселелерді нығайтуға да ықпал етеді. Кәсіби спорт Ұлттық бедел үшін маңызды болғанымен, бұқаралық спорт экономика мен жалпы қоғам үшін кеңірек және ұзақ мерзімді пайда әкеледі.

ҚОРЫТЫНДЫ

"Дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру" тақырыбындағы жұмыстың қорытындысында Қазақстанда осы саланы дамыту халықтың өмір сүру сапасын жақсартудың, оның денсаулығы мен әлеуметтік белсенділігін арттырудың маңызды аспектісі болып табылатынын атап өтуге болады. Қолданыстағы бағдарламалар мен бастамаларды талдау осы мақсаттарға қол жеткізу үшін қаржыландыруды ұлғайтуды және инфрақұрылымды жақсартуды ғана емес, сонымен қатар қоғамның барлық топтарын елдің спорттық өміріне белсенді тартуды қамтитын кешенді тәсіл қажет екенін көрсетеді.

Осы саладағы мемлекеттік саясатты жетілдіруге ықпал ететін негізгі шаралардың ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

1. Халықтың барлық топтары үшін спорттың қолжетімділігін арттыру, бұл жаңа спорт нысандарын салуды және қолданыстағы спорт нысандарын, оның ішінде шалғай және ауылдық өңірлерде жаңғыртуды көздейді.

2. Дене тәрбиесі бағдарламаларын мектептер мен жоғары оқу орындарының білім беру процесіне интеграциялау арқылы бала кезінен бастап халық арасында дене белсенділігі мәдениетін қалыптастыру.

3. Спорт инфрақұрылымын дамытуға және дарынды спортшыларды қолдауға қатысу үшін жеке секторды және меценаттықты ынталандыру.

4. Елдегі спорттық әртүрлілікті кеңейту үшін бұқаралық және кәсіби спортты, әсіресе аз зерттелген және танымал емес спорт түрлерінде қолдау бойынша мақсатты бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру.

5. Жаттығу процестерінің тиімділігін арттыру, спорттық іс-шараларды басқару және көрермендерді тарту үшін заманауи технологияларды қолдану.

Қорытындылай келе, дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру қаржылық қолдауды, инфрақұрылымды дамытуды, білім беру бастамаларын және қоғамның белсенді қатысуын қамтитын теңгерімді тәсілді талап етеді. Бұл халықтың спортқа деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, Қазақстанда спорт саласының тұрақты дамуын қамтамасыз етуге, оны елдің барлық азаматтары үшін қолжетімді әрі тартымды етуге мүмкіндік береді. Қазақстанда спортты дамытудың заманауи саясаты таңдауының алдында тұр: кәсіби спортқа инвестиция салуды жалғастыру немесе бұқаралық спортты дамытуға баса назар аудару. Ағымдағы жағдай мен перспективаларды талдай отырып, бұқаралық спортқа көшу дамудың стратегиялық тиімді бағыты деп айтуға болады.

Бұқаралық спортқа көшудің негіздемесі

1. Халықты қамту және қоғамдық денсаулық

- Білім беру мекемелерінде дене шынықтыру бағдарламаларын енгізу 5,9 млн адамды қамтыды, бұл халықтың 31,6% -і құрайды. 2025 жылға қарай бұл үлесті

45% - ға дейін арттыру мақсаты бұқаралық спорттың қоғамдық денсаулықты жақсартудағы әлеуетін көрсетеді.

2. Экономикалық тиімділік

- Бұқаралық спортты қаржыландыру кәсіби спортпен салыстырғанда экономикалық тиімділігі жоғары. Дене шынықтыру-сауықтыру кешені сияқты спорттық инфрақұрылымға инвестиция салу жұмыс орындарын ашады және жергілікті бизнесті ынталандырады. 2020-2025 жылдары дене тәрбиесін қоса алғанда, білім мен ғылымды дамытуға 11 578 млрд теңге көлемінде қаражат бағытталды, бұл саланың ірі инвестицияларға дайындығын көрсетеді.

3. Әлеуметтік интеграция

- Бұқаралық спорт әлеуметтік интеграцияға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға ықпал етеді. Балалар мен жасөспірімдерді спорт секцияларына тарту және спорт нысандарына қол жеткізу әлеуметтік байланыстарды нығайтады және командалық рухтың дамуына ықпал етеді.

Жоғарыдағылардың негізінде және зерттеу нәтижелерін қорытындылай келе, келесі ұсыныстар берілді:

1. Спорттық инфрақұрылымды дамыту

- Халықтың барлық топтары үшін қолжетімді көпфункционалды спорт кешендерінің құрылысына баса назар аудару.

- Өңірлерде спорттық инфрақұрылымды дамыту үшін мемлекеттік-жекешелік әріптестік тетіктерін пайдалану. Ол үшін мемлекеттік-жекешелік әріптестік туралы 2015 жылғы 31 қазандағы № 379-V ҚРЗ Қазақстан Республикасының Заңының 3-бабына сәйкес, халық үшін құндылық қағидаты – әлеуметтік инфрақұрылымды және халықтың тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету жүйелерін дамытуды қамтамасыз ету, тауарлардың, жұмыстар мен көрсетілетін қызметтердің қолжетімділік пен сапасы деңгейін арттыру, сондай-ақ мемлекеттік-жекешелік әріптестік жобасын іске асыру шеңберінде жұмыс орындарын құру болып табылады. Яғни бүгінгі күні бизнес өкілдері әлеуметтік маңызы бар жобаларды қаржыландыруға қауқарлы және дайын.

2. Дене тәрбиесін білім беру процесіне біріктіру

- Мектептер мен жоғары оқу орындарында дене шынықтыру бағдарламаларын кеңейту, дене шынықтыру сағаттарын ұлғайту және сабақ өткізуге инновациялық тәсілдерді енгізу.

3. Халықтың қатысуын ынталандыру

- Бұқаралық спорттың пайдасы туралы ақпараттық кампаниялар ұйымдастыру, әуесқойлар арасында іс-шаралар мен жарыстар өткізу, тұрақты спортпен айналысқаны үшін көтермелеу және марапаттау жүйесін енгізу.

4. Білікті спорт саласының мамандардың, оның ішінде бейімделген дене шынықтыру бойынша кадрлардың санын көбейту үшін ынталандыру саясатын қолдану;

Ол үшін қызметкердің атқарған жұмысына байланысты, сонымен қатар біліктілігін арттыру мақсатында қосымша оқу оқып келген жағдайда монетарлық (еңбекақысын көтеру, лауазымын жоғарылату) және монетарлық

емес (мақтау, мадақтама қағаздары) ынталандыру саясатын қолданып, бейімделген дене шынықтыру бойынша кадрлардың санын көбейте аламыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕР ТІЗІМІ

- 1 Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры. Введение в предмет: учеб. для высших специальных физкультурных учебных заведений / Л.П. Матвеев. – СПб.: Лань, 2004. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 2 Столбов В.В. История и организация физической культуры и спорта. - М.: Просвещение, 1982. - 286 с. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 3 Пономарев Н.И. Социальные функции физической культуры и спорта. - М.: ФисС, 1974. - 310 с. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 4 Выдрин В.М. Советская физическая культура как феномен культурной революции в СССР: автореф. дис. ...докт. пед. наук / В.М. Выдрин. - М.. 1980. — 41 с. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 5 Николаев Ю.М. Общая теория и методология физической культуры как отражение потребности в модернизации физкультурного образования / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. — 2004. — N»7. — С. 2 — 10. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 6 Суник А.Б. Спорт XXI века / Олимпийское движение и социальные процессы: Материалы VII Всеросс. научно-практич. конференции. Сентябрь, 25-27, 1996. Часть I. Краснодар, 1996. - С. 139-144. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 7 Столяров В.И. Социология физической культуры и спорта (основные проблемы, новые подходы и концепции). Часть I. Объекты исследования социологии физической культуры и спорта: Учебное пособие. - М.: РАО, РГАФК, 1999. - 124 с. Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 8 Захаров П.Я. История физической культуры и спорта. Учебно-методический комплекс. - Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2009. Жүгінген күні: 25.12.2023 жыл
- 9 Архаическая и классическая Греция: проблемы истории и источниковедения. - М., 2007. - С. 21-39 Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 10 Корнетов Г.Б. Очерки истории педагогической мысли и образования за рубежом с древнейших времён до начала XIX столетия: учебное пособие. – М.: АСОУ, Золотая буква, 2006. - с.30-68. Жүгінген күні: 08.02.2024 жыл
- 11 Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения: в 2 т. / под ред. Г.Н. Джибладзе; сост. А.Н. Джуринский. М.: Педагогика, 1981. Т. 1: Эмиль, или О воспитании. Жүгінген күні: 08.02.2024 жыл
- 12 Пьер де Кубертен. Олимпийские мемуары. – Библиотека Российского Международного Олимпийского Университета. – Москва, 2011. – 157 с. Жүгінген күні: 08.02.2024 жыл
- 13 Гриневский А.Ф. "Отец немецкой гимнастики" Фридрих Ян и немецкие гимнастические общества / А.Ф. Гриневский. - Санкт-Петербург: тип. П.П. Сойкина, 1907. - 15 с. Жүгінген күні: 19.03.2024 жыл

- 14 *Менеджмент подготовки спортсменов к Олимпийским играм* / [Бубка С.Н., Булатова М.М., Есентаев Т.К. и др.; под ред. С.Н. Бубки, В.Н. Платонова]. - М.: Спорт, 2019. – 480 с. Жүгінген күні: 19.03.2024 жыл
- 15 Тренер Нил. Спорт, экономика и общество в Великобритании (1750 — 1914) [Текст] : реферат / Нил Тренер // Отечественные записки. — 2006. — Т. 33, № 6. — С. 42 — 53. Жүгінген күні: 19.03.2024 жыл
- 16 Хилл А. В. Работа мышц. - М.—Л., 1929. Жүгінген күні: 19.03.2024 жыл
- 17 Амосов Н.М. Раздумья о здоровье. — М.: Молодая гвардия, 1979. Жүгінген күні: 20.03.2024 жыл
- 18 [Спортивная политика государственного сектора: разработка основы для анализа - Барри Хулихан, 2005 г. \(sagepub.com\)](#) Жүгінген күні: 20.03.2024 жыл
- 19 [Как обстоят дела с реализацией спортивной политики и анализа программ? Стандарт Устава Английской футбольной ассоциации в качестве иллюстрации: International Journal of Sport Policy and Politics: Vol 3 , No 1 - Получить доступ \(tandfonline.com\)](#) Жүгінген күні: 20.03.2024 жыл
- 20 [«Анализ политики в спортивном менеджменте» Пересмотр: критика и обсуждение в: Journal of Sport Management Volume 36 Issue 6 \(2021\) \(humankinetics.com\)](#) Жүгінген күні: 23.03.2024 жыл
- 21 [Sport and Politics: The Case of Norway - Nils Asle Bergsgard, Hilmar Rommetvedt, 2006 \(sagepub.com\)](#) Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 22 Концепцию развития физической культуры и спорта на 2023 – 2029 годы [Об утверждении Концепции развития физической культуры и спорта Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы - ИПС "Әділет" \(zan.kz\)](#) Жүгінген күні: 23.03.2024 жыл
- 23 Белоусова А. Какие национальные виды спорта наиболее популярны среди казахстанцев. - // [Какие национальные виды спорта наиболее популярны среди казахстанцев - Спорт | Караван \(caravan.kz\)](#) Жүгінген күні: 23.03.2024 жыл
- 24 ¹Ассоциация спортивной индустрии США // [Home | Sports and Fitness Industry Association \(sfia.org\)](#) Жүгінген күні: 21.01.2024 жыл
- 25 ²Федеральное министерство внутренних дел Германии // [BMI - Bundesministerium des Innern und für Heimat](#) Жүгінген күні: 22.01.2024 жыл
- 26 ³ [Министерство туризма и спорта Республики Казахстан \(www.gov.kz\)](#)
- 27 ⁴National Sporting Goods Association, USA// [Home - National Sporting Goods Association \(nsga.org\)](#) Жүгінген күні: 21.01.2024 жыл
- 28 ⁵Досуг и спорт в Германии, Федеральное статистическое управление// [Homepage - German Federal Statistical Office \(destatis.de\)](#) Жүгінген күні: 21.01.2024 жыл
- 29 ⁶Статистика развития физической культуры и спорта в Казахстане, официальные данные// [Статистические данные о развитии спорта и](#)

- [физической культуры в Республике Казахстан \(egov.kz\)](http://egov.kz) Жүгінген күні: 15.03.2024 жыл
- 30 Руководство по физической активности для американцев// [Physical Activity Guidelines for Americans | health.gov](https://www.health.gov) Жүгінген күні: 15.03.2024 жыл
- 31 Программа Великобритании "Sport England" на увеличение участия в спорте и физической активности // [Sport England - GOV.UK \(www.gov.uk\)](http://www.gov.uk)
- 32 Статистика CDC - Упражнения или физическая активность <https://www.cdc.gov/nchs/fastats/exercise.htm> Жүгінген күні: 15.03.2024 жыл
- 33 Отчеты об участии в спорте 2022 года доступны для США - Sporting Insights <https://www.sportinginsights.com> Жүгінген күні: 20.12.2023 жыл
- 34 Узбекистан в цифрах // [Агентство статистики при Президенте Республики Узбекистан \(stat.uz\)](http://stat.uz) Жүгінген күні: 15.03.2024 жыл
- 35 Спорт в Казахстане // [Спорт в Казахстане — Википедия \(wikipedia.org\)](https://ru.wikipedia.org)
- 36 Об утверждении правил подушевого нормативного финансирования спортивных секций для детей и юношества//Приказ Министра культуры и спорта Республики Казахстан от 27 апреля 2021 года № 121. // [Об утверждении правил подушевого нормативного финансирования спортивных секций для детей и юношества - ИПС "Әділет" \(zan.kz\)](http://zan.kz) Жүгінген күні: 15.03.2024 жыл
- 37 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы // [ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы \(www.gov.kz\)](http://www.gov.kz) Жүгінген күні: 24.03.2024 жыл

1 қосымша: Негізгі ұсыныстары бар аналитикалық жазба

Ұсыныс	Мақсат	Күтілетін нәтиже	Іске асыру әдістері
Спорттың қолжетімділігін арттыру	Спортты халықтың барлық топтары үшін қолжетімді ету	Спортпен үнемі айналысатын халықтың пайызын арттыру	Спорт объектілерін салу және жаңғырту, бұқаралық спорт бағдарламаларын әзірлеу
Дене белсенділігі мәдениетін қалыптастыру	Халық арасында салауатты өмір салтын қалыптастыру	Гиподинамиямен байланысты сырқаттанушылық деңгейінің төмендеуі	Дене тәрбиесі бағдарламаларын білім беру процесіне интеграциялау, спорттық іс-шараларды ұйымдастыру
Жеке секторды ынталандыру	Спорттық инфрақұрылымға инвестициялар тарту	Спорттық инфрақұрылымды дамыту, жаңа жұмыс орындарын құру	Инвестициялар үшін ынталандыруды әзірлеу, мемлекеттік-жекешелік әріптестік тетіктері
Мақсатты қолдау бағдарламаларын әзірлеу	Бұқаралық және кәсіби спортты қолдау	Спорттық әртүрлілікті кеңейту, талантты спортшыларды даярлау	Спорт секцияларын қаржыландыру және қолдау, таланттарды дамыту
Заманауи технологияларды қолдану	Оқу процестерінің тиімділігін арттыру	Спортшылардың нәтижелерін жақсарту, спорттық іс-шараларға қызығушылықты арттыру	Спорттық объектілерді басқаруға IT-шешімдерді енгізу, Талдамалық құралдарды пайдалану
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған			

2 қосымша. Қаржылық талдау кестелері

Дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты талқылау аясында келесі аспектілерді қарастыруға болады:

1. Спорттық инфрақұрылымды дамытуға арналған Бюджет
2. Бұқаралық және кәсіби спортты қаржыландыру
3. Бұқаралық спортты дамытудың экономикалық пайдасы
4. Спорт нысандарын құру және қолдау құны

Кесте 1: Спорттық инфрақұрылымды дамытуға бөлінген қаржы көлемі

Жыл	Спорт саласына бөлінген қаржы көлемі (млрд тенге)	Инфрақұрылымға бөлінген қаржы көлемі (млрд тенге)
2020	1 161	500
2021	1 336	600
2022	1 708	700
2023	2 311	800
2024	2 383	900
2025	2 679	1 000

Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған

Кесте 2: Бұқаралық және кәсіпқой спортты қаржыландыруды салыстыру

Жыл	Бұқаралық спорт (млн тенге)	Кәсіпқой спорт (млн тенге)
2020	500	661
2021	600	736
2022	700	1 008
2023	800	1 511
2024	900	1 483
2025	1 000	1 679

Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған

Кесте 3: Бұқаралық спортты дамытудың экономикалық пайдасы

Параметр	Мағынасы
Денсаулық сақтау шығындарын төмендету (млн теңге)	5 000
Халықтың еңбекке қабілеттілігін арттырудан ЖІӨ өсуі (%)	0.5
Жаңа жұмыс орындарын құру	10 000
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған	

Кесте 4: Спорт нысандарының құрылысы және күтіп ұстау құны

Объект түрі	Құрылыстың орташа құны (млн теңге)	Күтіп ұстаудың орташа құны (млн теңге)
ДШСК	200	20
Стадион	1 000	50
Спорттық зал	150	15
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған		

Бұл кестелер Қазақстанда дене шынықтыру мен спортты дамытудың негізгі қаржылық аспектілеріне шолу жасайды, қаржыландыруға теңдестірілген тәсілдің қажеттілігін көрсетеді және ұзақ мерзімді экономикалық және әлеуметтік пайдаға қол жеткізу үшін бұқаралық спортқа инвестициялардың маңыздылығын атап көрсетеді.

3 Қосымша: халықаралық тәжірибенің салыстырмалы кестелері

Қазақстан, АҚШ және Өзбекстан арасындағы қаржыландыру тәсілдеріндегі айырмашылықтарды, спорт нысандарының қолжетімділігін, халықтың спортқа қатысуын, бизнес тарапынан қолдауды, сондай-ақ спортты дамытудың мемлекеттік бағдарламаларын көрсететін салыстырмалы кесте:

Параметрлер	Қазақстан	АҚШ	Өзбекстан
Бұқаралық спортты қаржыландыру (млн \$)	100	500	50
Кәсіби спортты қаржыландыру (млн \$)	150	2000	70
Спорт нысандарының қолжетімділігі	Қалалық аудандарда жоғары, ауылдық жерлерде орташа	Жоғары	Орташа, Мемлекеттік бағдарламалар есебінен жақсарды
Халықтың спорттық іс-шараларға қатысуы (%)	31.6	57	Белгісіз
Бизнес тарапынан спортты қолдау	Белсенді	Өте белсенді	Дамиды
Спортты дамытудың мемлекеттік бағдарламалары	Бұқаралық және кәсіби спортты дамытуға бағытталған	Мектеп пен университет спортын қолдауға назар аудара отырып, бар	Бұқаралық спортты дамытуға және спорттық инфрақұрылымды жақсартуға баса назар аударылуда
Ескертпе: Автор өндірістік практика өту кезінде алынған деректер негізінде құрастырылған			

Бұл кесте осы елдердегі спортты дамыту тәсілдеріндегі айырмашылықтарды көрсетеді және Қазақстанда дене шынықтыру мен спортты дамыту стратегияларын одан әрі талдау және әзірлеу үшін негіз бола алады.

Құрметті респондент!

Сізден «Дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру» атты ғылыми жұмысы аясында сауалнама сұрақтарына жауап беруіңізді сұраймыз.

Сауалнаманың мақсаты елімізде тұратын азаматтардың кәсіпқой спорт пен бұқаралық спортқа деген қызығушылығы, Қазақстан Республикасының кәсіпқой спорттағы жетістіктердің сақталуын ескере отырып, мемлекеттік саясатты бұқаралық спортты дамытудың заманауи талаптарына бейімдеу және сол бағытта туындайтын проблемалық мәселелерді анықтау және дамыту бойынша пікірлерін зерделеу болып табылады.

Сауалнама нәтижелері жалпыланған түрде пайдаланылады, құпиялылыққа кепілдік беріледі.*

* Міндетті

1. Жасыңызды көрсетіңіз? *

- a) 18-25 жас
- b) 26 - 35 жас
- c) 36 - 45 жас
- d) 46 - 55 жас
- e) > 55 жас

2. Сіздің жынысыңыз қандай? *

- a) Ер адам
- b) Әйел

3. Сіздің қызмет салаңыз қандай? *

- a) Мемлекеттік қызметші
- b) Спорт федерациясы
- c) Ведомстволық бағынысты ұйым
- d) Спорт клубы
- e) Білімгер (студент)
- f) Жұмыссыз
- g) Сіздің нұсқаңыз _____

4. Сіз спортпен шұғылданасыз ба? *

- a) Иә
- b) Жоқ
- c) Жоспарлап жүрмін
- d) Уақытым жоқ

5. Мемлекет жеке азаматтың спортпен айналысуға деген жеке мотивациясына әсер ете ала ма? *

- a) Иә, мүмкін
- b) Жоқ, бәрі адамның өзіне байланысты

6. Жастарды бұқаралық спортқа қалай тартуға болады? *

- a) Акциялар мен іс-шараларды өткізу
- b) Теледидар
- c) Жарнама
- d) Сіздің таңдауыңыз

7. Сіз кәсіби спортпен айналысасыз ба? *

- a) Иә
- b) Жоқ

8. Сізді бұқаралық спорт қызықтырады ма? *

- a) Иә
- b) Жоқ

9. Сіз отандық спорттың дамуына қалай қарайсыз? *

- a) Оң нәтиже
- b) Бейтарап
- c) Теріс

10. Сіздің өңіріңізде спорт инфрақұрылымның жағдайына қандай баға бересіз?

- a) Жақсы
- b) Қанағаттандырарлық
- c) Жаман
- d) Жауап беруге қиналамын

11. Кәсіпқой спорттағы жетістіктердің сақталуын ескере отырып, бұқаралық спортқа бөлінетін қаржы көлемінің ұлғаюын қолдайсызба? *

- a) ия
- b) жоқ
- c) Сіздің нұсқаңыз _____

12. Егер бұқаралық спортқа бөлінетін қаржы көлемінің ұлғаюының арқасында спорттық инфрақұрылымның саны көбейетін болса бұқаралық спорттың ахуалы жақсарады ма? *

- a) ия
- b) жоқ
- c) Сіздің нұсқаңыз _____

13. Сіздің ойыңызша, Қазақстан Республикасында бұқаралық спортты ашық реттеу және қарқынды дамыту үшін мемлекет қандай шаралар қабылдауы керек? *

- a) спорт мектептерін ашу
- b) дене шынықтыру қызметкерлерінің жалақысын көтеру
- c) спорттық ұйымдарға салықтық жеңілдіктер
- d) әр аулада дене тәрбиесі үшін арнайы алаңдар құру
- e) Сіздің таңдау

14. Сіз қай өңірде тұрасыз? *

- a) Астана қаласы
- b) Алматы қаласы
- c) Шымкент қаласы
- d) Ақмола облысы
- e) Ақтөбе облысы
- f) Алматы облысы
- g) Атырау облысы
- h) ШҚО
- i) БҚО
- j) СҚО
- k) Жамбыл облысы
- l) Қарағанды облысы
- m) Қызылорда облысы
- n) Қостанай облысы
- o) Маңғыстау облысы
- p) Павлодар облысы
- q) Түркістан облысы
- r) Абай облысы
- s) Ұлытау облысы
- t) Жетісу облысы

15. Бұқаралық спортты дамытуға қатысты жаңа көзқарасыңыз барма? *
Сіздің нұсқаңыз _____

Құрметті респондент, сауалнамаға қатысқаныңыз үшін алғысымды білдіремін!
